

Hind 25 senti.

KÕIGI MAADE TÖÖLISED, ÜHINEGE!

SOTSIALISTLIK VÕITLUS

REBANE: Fašismi probleem

DOMANEVSKAJA: Võitlus sotsialismi eest

DAN: Ajalooline murrang

ZYROMSKI: Sotsialism, kodanlik riik ja demokraatia

BÖCHEL: Aparaat on surnud — elagü liikumine!

SKOMOROVSKY: Rahvusvaheline või rahvuslik sotsialism

REKLAAMI

S 5430

Sf 6358

SOTSIALISTLIKU TEOORIA JA PRAKTIKA AJAKIRI

6 — 1932/33

I aastakäik

Fašismi probleem

Materialistlik ajalookäsitlus õpetab:

„Ühiskonna materjaalsed produkt-sioonijõud satuvad oma arengu teatud astmel vastuollu olemasolevate produktsoonisuhetega või, mis on ainult õiguslik väljend selleks, omandussuhetega, mille piirides nad seni liikusid. Produktsoonijõudude arenguvormidest muutuvad nimetatud suhted nende ahelaiks. Algab sotsiaalse revolutsiooni aeg.“¹⁾

Seega siis, niipea kui ühiskondlikud olusuhet hakkavad pidurdama toodangujõudude arengut, saab paratamatuks nende ahelate purustamine, vaba tee murdmiseks produktsoonijõudude arengule. Ükski ühiskondlik korraldus ometi ei huku enne, kui ei ole ammutatud kõik produktsoonijõudude kasvuvõimalused temas. Alles sellel piiril ühiskondlik nullistus saab paratamattuseks. Majandusliku aluse muutumisega ühenduse paiskub ümber ka kogu määratu päälisehitis aeglasemalt või kiiremalt.

Igal konkreetsel juhul sotsiaalse revolutsiooni küsimus on selles, kas üks või teine ühiskonna korraldus on arendand välja endas peituvad toodangujõud või kas tema seespool on veel võimalik toodangujõu tõstmine? Arusaadavalt küsimus ei sidestu ainult teoreetilise huviga vaid on lahutamatu ühenduses ka ühiskondliku praktikaga.

Kaasaegse hiliskapitalismi analüüselt seisundilt ei võimalda kaht käsitust. Kapitalistlike produktsoonisuhete, toodangu praeguse organisatsiooni juures produktsoonijõudude areng on sattund nendega vastuollu. Selle väite faktiliseks tõestuseks on asjaolu, et praegused kapitalistlikud omandussuhted võimaldavad tööstusel produtseerida ainult osalise koormatusega Produktsoonijõud ikka suuremal määral jäävad rakendamata.

¹⁾ Karl Marx: Zur Kritik der politischen Ökonomie, Stuttgart 1897, lehte XI.

Kapitalism on jõudnud oma arengu pöördepunktile. Edenev tehnika suudab anda määratud jõudusid. Ratsionaliseerimine suurendab toodangujõudu muinasjutuliselt. Teisalt aga laostuv ning tarduv majanduselu viib toodangujõudude sellise arengu ikka lepitamatumasse vastollu kapitalistliku süsteemiga. Ratsionaliseerimine kujuneb väärratsionaliseerimiseks, suurendab töötute armeed, jätab seisma tehaseid. Arenev tehnika, kasvavad produktsoonijõud surutakse maha selleks, et mitte enam suurendada niigi määratud ebavastavusi ühiskondlikus korralduses. Produktsoonijõudude edasiviivaist vormidest kapitalistlikud toodangusuhted on muutund neile jõududele piduriks, tõkestades nende arengut siitpääle, kus toodangujõudude vabad kasvuvõimalused tühjendused kapitalismis. Käesolevas ummikus sotsiaalne revolutsioon on muutund paratamattuseks. Kapitalismi viimne tund lõeb.

Marksistlik teooria õpetab, et majanduslik protsess liigub nüüd sotsialismi suunas. Sotsialistlik süsteem lahendab kapitalismi disproportsionaalsused, mis kordkorralt kooruvad välja suurema teravusega, kuni nad lõpuks esinevad oma puhtaimal kujul. Sotsioloogid käsitlevadki praegust epohhi üleminekuajana, ja ka oleviku vaatlus näitab, et sotsialistliku majanduskorra elemendid tungivad ürgjõuliselt esile, oodates vaid end vallandavat jõudu. On küllaldaselt põhjendatud rääkida selles mõttes juba algavast majanduslikust revolutsioonist.

Uue ühiskonna elemendid ongi valmind vana süsteemi kammittais. Kapitalism on tootnud endas jõu, mis laostab teda seismiselt, mis imbub kõikjale ja toidab uue korralduse idusid, kuigi need uue ühiskonna elemendid on suletud praegu veel iganend hiliskapitalismi. On sellepärast vajalik revolutsiooniline aktsioon, mis nad vabastaks ja laseks neil saada ühiskondlikuks tõelikkuseks. See

eeldab aga arengus tardund kapitalistliku valmistussüsteemi ahelate purustamist ja nimelt jõulist purustamist. Selles mõttes räägime revolutsioonilisest vägivallest kui uue ühiskonna rõugutajast.

Neid revolutsioonilisi ideaale kannab revolutsiooniline mass, tungeldes välja nende teostamisele. Ka praegu rahvahulgad on häälestatud tugevasti antikapitalistlikult. Rääkimata proletariaadist, keskerakondluski on vaenulik olemasolevale korrale. Tihti pääle ebateadlik praeguse süsteemi puuduste lähtes, ta tunnetab siiski vaistlikult eesseisvat, paratamatut murrangut ja ootab põhimõtteliselt teissugust lahendust kui seda pakuvad reformiparteid, mis piirduvad paljalt reformidega olemasoleva seespool.

Kõik märgid näitavad siis teed sotsialismile, majanduslik protsess liigubki seda rada, poliitiline areng aga ometi läheb fašismi suunas.

Kus võiksid peituda ja kus peituvad selle põhjused? Arengu loomulik käik see igatahes ei ole, sest fašism säilitab iganend kapitalistlikud produktioonisuhed ja teostab kapitalismi huvides riigivõimu terroristlike vahenditega, kuigi see sünnib tihti iseseisva riigivõimu poolt. Kui aga fašism on iseseisva riigivõimu kaudu teostatud kapitalismi diktatuur ja viimaste aastate poliitiline areng näitab seda, siis peab peituma vastuolu teoorias konstateeritud sotsialistliku arengukäigu ja fašistliku praktika vahel, siis peab ühiskondlik praktika sisaldama asjaolusid, mida teooria seni ei ole suutnud käsitada.

Selle teooria ja praktika vastuolu ongi mõjund selleks, et tööliskummine ikka tõsisemalt on hakand revideerima oma seniseid seisukohti. Alates MacDonaldi afäärist tööliskummise seespool toimub sügav murrang. Ja selles peame olema teadlikud. Oleviku ja mineviku karmist ning kainest analüüsist peavad saabuma uued, kohkumatud järeldused tööliskummise edaspidise taktika kohta. Röövimperialistlikel ihadel maailmasõja puhkemisel õnnestus purustada tööliskummine internatsio-

naalsus ja hoog. Nüüd Internatsionaal püsib. Püsib võitluses ennenägematu vasturevolutsioonilise jõu vastu. Selles võitluses peab karastuma ja tõestuma teooria, valmima tõsine klassirevolutsiooniline jõud, lahenema fašismi vastuoluline keerdprobleem.

Fašistlik massiliikumine, fašismi oht on tekkinud noore demokraatiaga mais, mais kus kodanlus alles hiljuti on tulnud riigivõimu valdajaks. Siin kodanlusel puuduvad pea täiesti demokraatlik-revolutsioonilised traditsioonid. Küll aga on kodanlusel rikkalikult neid demokraatlik-revolutsioonilisi traditsioone varaste demokraatiatega mais. Kummalgi juhul kodanliku, poliitilise demokraatia saabumine on läind eriteed. Eriteid kummalgi juhul on käind sellejärgi ka kodanluse enesemakspanek feodalismi vastu, poliitilise võimu vallutamine kodanluse poolt. Olenevalt sellest on erilised ka kodanlikud vaatekohad poliitilise demokraatia suhtes, samuti kodanlikud traditsioonid.

Varaste demokraatiatega mais kodanlus on tulnud võimule revolutsioonilisel teel. Riigivõimu alistamine kodanluse poolt oli ägedate võitluste tulemus. Neid võitlusi feodalistlike võimukandjate ja feodalistliku süsteemi vastu juhtis kodanlus, kuigi ta neis võitluses ei seisnud ükski, vaid oli liidus noore proletariaadiga. Ometi riigi- ja valitsemisvõimu teostamise kodanlus kindlustab ükski ja jagamatult endale, vastavalt kapitalistlikust korraldusest olenevale enda osatähtsusele selles ning ülivõimule produktioonisprotsessis. See toimub sel teel, et kodanlus surub tagasi töölisklassi, kes temaga barrikaadidel on jagand võitlusraskusi ning ohte, ja püstitab enda revolutsioonilise diktatuuri. Igakord aga nõrgal, klassina alles konstitueerival kodanlusel endal ei ole selleks veel küllaldast jõudu. Neil juhtudel tuleb toime n. n. riigivõimu iseseisvumine. Kodanlus delegerib riigivõimu diktatuurilise teostamise mõnele teisele kihile, mõnele enda murdosale, eeskätt aga sõjalise jõule, kes seda käsitleb kodanluse huvides, kindlustades kapitalistlikke

omandussuhteid. Siiski on tegu sel juhul ainult riigivõimu näilise iseseisvumisega, näilise tõusuga kõrgemale kodanlikust klassist ja kapitalistlikust süsteemist. Faktiliselt võime siin konstateerida kapitalismi diktatuuri, riigivõimu teostamist kapitalismi ja kodanluse huvides, kuigi isegi ka üle osa kodanluse pääde. Ajaloost võime vastavaid näiteid leida Prantsusmaalt. Napoleon I ja III isevalitsused on riigivõimu iseseisvumise ja kapitalismi diktatuuri tüüpilised kujundid.

Võimuletuleva kodanluse revolutsioonilisel diktatuuril on oma ühiskondlik ning ajalooline vajadus. Nimelt neil perioodidel toimub kõige puhtamal ja järsumal kujul ürgakumulatsioon.

Kapitalism järgneb feodalismile. Ometi ei ole nende vahel võimalik kindla piirjoone tõmbamine, sest noore kapitalismi kõrval püsib edasi üksikuis harudes ka feodalistlik süsteem. Võime jälgida teatud kapitalismi ja feodalismi koeksistentsi, ja alles selle käigus kapitalism kindlustab enda üleoleku, paneb end maksma feodalismi suhtes, viimast surudes tagasi. Kapitalismi enesemaksmapanekule vastav on ka kodanluse enesekindlustamine n. n. kodanluse revolutsiooniline diktatuur ja nimelt revolutsiooniline feodalismi suhtes. Alles selle kaudu saab võimalikuks kapitalismi enesemaksmapanek, noore kapitalismi algne laiendamine, ürgne akumulatsioon.

Selle kapitali ürgakumulatsiooni perioodi elab paratamatult läbi iga maa, iga koloonia, mis alistatakse kapitalistlikule süsteemile, seega ta ei ole iseloomustav mitte üksi esimesi kapitalistlikke maid. Ta avaldub tormilises ja marulises industrialiseerimises ja vägivaldsete vahendite rakendamises. Hoolimattus inimtööjõu vastu on tema iseloomustavaks jooneks. Ekspluateerimine tõuseb ülemale astmele, töötingimused seatakse nii, et nad võimaldaksid paremat kurnamist, suuremat kuhjumist, palgad surutakse alla, talupoegi proletariseeritakse. Röövkapitalistliku hoolimattusega diktatuuriliselt ja isegi terroristlikult käsitletud riigivõimu

kaasabil noor kapitalism murrab enese läbi, laiendub, industrialiseerib, akumuleerib, rebib end sõltumatuks ja paneb maksma niihästi feodalismi kui ka palgatööliskonna vastu. Siitpäale aga muutub senine võimukäsitus liigseks, kodanlus konstitueerub enesekindlana klassina ja siirdub mõnusamale ning rahulikumale riigivõimu teostamisele. Poliitiline demokraatia ja proklameeritud poliitilised õigused arenevad välja. Need olid kodanluse nõudeks ajal, mil kodanlus veel ise oli alistatud feodalistlikele võimukandjale ja võitles revolutsiooniliselt enda üheõiguse pärast. Tema demokraatlikud traditsioonid jäävad ka nüüd püsima, nad võimaldavad lihtsamat ning näiliselt vastuolude-vabamat võimukäsitlust.

Nüüd saavutab vabu arenguvõimalusi töölislükumine, ta muutub legaalseks, mitte ainult vormilt, vaid tihti ka sisult. Kapitali ürgakumulatsiooni perioodil töölislükumine sageli paratamatult ja tahtmatult on teatud mõttes reaktatsiooniline. Võideldes paremate töötingimuste eest, püüdes tõkestada noore, algava kapitalismi röövelemate, ta kitsendab ja seob teda, takistades kapitalismi lõplikku läbimurdmist feodalismi suhtes. Kapitalismi enesemaksmapanekut feodalismi suhtes tuleb aga hinnata ajalooliselt revolutsioonilisena arengusammuna. See teostund töölislükumine muutub vormilt legaalseks ja sedavõrd, kui ta näeb ise eesmärgi reformide taotlemises, mõnusamais ja rahulikumais kapitalismi avaldusvormide püüdmisses, unustades proletariaadi klassirevolutsioonilise idee kapitalismi kukutamises, muutub ta ka sisult legaalseks, saab justkui kapitalistliku süsteemi konstitutiivseks elementiks. Mais seega, kus töölislükumine sidestub saatuseühisusse kapitalismiga, minetab oma klassirevolutsioonilise missiooni, näikse kapitalism enese olevat pannud maksma lõplikult, kodanlus stabiliseerund. See olukord ühtlasi tähendab kapitalistliku süsteemi kulminatsioonipunkti. Siitpäale kapitalismi areng tardub ja on küps minema vastu revolutsioonilisile vapustusile

ja murranguile. Töolisliikumise edu ja kasv neis mais viimseil aastail on olnud tõkestamatu.

Maad, mis on jälgind seda arenguskeemi kapitalismi saabumisel ja kodanluse võimuletulekul, ei tunne ka fašistlikku massiliikumist. Kodanluse jõud on tühjendund. Fašismi sotsiaalse lähte leiame nende maade ühiskondliku ja majandusliku protsessi vaatlemisest, kus kodanlusel puuduvad demokraatlik-revolutsioonilised traditsioonid, kus kodanlus pole püstitand oma n. n. revolutsioonilist diktatuuri, kus ta pole suutnud tõrjuda tagasi areneva kapitalismi kõrvalt feodalistlike elemente ühiskonna ökonoomilises struktuuris ja kus sellele vastavalt ka poliitiline võim on jagunud kodanluse ja feodalistlike võimukandjate vahel. Poliitiline demokraatia siin on alles viimaste aastakümnete erilise arengu tulemus, nagu need maad üldse kalduvad kõrvale üldskeemist.

Neis mais kapitalismi läbimurdmine ning — maksmapanek feodalismi suhtes on tublisti hilinend. Seda on tõkestand mitmed asjaolud, eeskätt nende maade kodanluse majanduslik, eriti aga poliitiline jõuetus. Mitte just vähesel määral see on olenend feodaalsete elementide tugevast esikaldumisest, feodaalse suurmaaomanduse tugevast alusest, vähearenend tööstusest, mis on olnud päälegi feodalistlike ringkondade kantud valdavas enamuses. Rahvusriikide puudumine kas ühe rahvuse killustuse tõttu mitmesse riiki või mitme rahvusega suurriikide esinemise tõttu ei lasknud tekkida neis mais tugevat, iseteadvat, ühiskondlikuks klassiks moodustund rahvusliku kodanlust, kes kapitalistliku süsteemi kandjana oleks kõrvaldand feodalistlikud pidurid kapitalismi arenguks ja oma n. n. revolutsioonilise diktatuuri kaudu oleks avand tee niihästi kapitalismi kui ka enese maksmapanemiseks. Feodalistliku päritoluga võimukandjad jäid kukutamata, jäi püstitamata kodanluse poliitiline ülemvalitsus, mis avaldub poliitilise demokraatia kujul. Kodanlus ise ei olnud suuteline täitma oma ajaloolist missiooni.

Ühiskondliku arengu paratamattus nõuab aga feodalistlike köidikutte purustamist, poliitilise demokraatia püstitamist, kapitalistliku süsteemi läbimurdmist ning väljaarendamist. Kapitalistlik süsteem tungibki ikka enam ja enam esile, niihästi feodalistlike agraarmagnaatide kui ka kodanluse kantuna. Viimane aga ei suuda panna ennast maksma, vabastada oma jõudu kapitali ürgakumulatsiooni teostamiseks. Kodanlus tunneb ennast poliitiliselt olevat alaliselt piiratud. Tema poliitiline mõjuvõim ja jõud on tagasisurutum, kui see vastaks tema osatähtsusele kapitalistlikus majandusprotsessis, vähem kui see oleneks kapitalistlikest produktsioonisuhteist. Kohati küll kapitalism taotleb tormilist enesemaksmapanekut, nagu näiteks alates moodunud sajandi viimasest veerandist Saksamaal, industrialiseerimine tõuseb intensiivsele astmele, kodanlus aga hoolimata sellest ei suuda end rebida poliitiliselt iseseisvaks. Majanduselu juhtiv tähendus jääb tema mõjupiirkonnast välja. Tööstus siin suurelt jaolt on feodalistlike ringkondade kantud, kellele kodanlus on alistatud. Teistes selle grupi maades jällegi majanduselu areng võtab teisema suuna, kuigi kodanluse poliitiline asend on samane. Kapitalistlikud elemendid pääsevad õige vähesel määral esile, industrialiseerimine ei arene, tööstus stagneerub, kusjuures enim püsivad vast veel väikekäitised.

Kui nüüd kodanlus ühelt poolt on nõrgem, kui see oleneks tema osatähtsusest kapitalistlikus produktsiooniprotsessis, eriti poliitiliselt nõrgem, siis teisalt jällegi töölikklass on tugevam, kui see vastaks tema osatähtsusele antud majanduslikes olukordades ning võimalusis. Tööliklassi organiseerumine ja liitumine tähelepandavaks poliitiliseks võimuks areneb jõudsalt. Ka feodalistlike ringkondade juhitud suurtööstuses tekib moodne suurtööstusproletariaat, rahvuse piirid töölikklassi ühinemises ei ole ületamatud, väikemaapidajad ja põllutöölised liituvad poliitiliselt ikka enam ja enam tööstusproletariaati ning muutuvad vastuvõtlikuks sotsialistlikule agitatsioo-

nile ning verbimistöole. Töölisliikurajane rajab oma nõudeid.

Ilmsesti siin on töölisliikumisel ühiskondlikust arengust tublisti ettejädnud osa ja tähendus, ajajärgu tingimuste mittevastavalt suurem osatähtsus, kodanluse vastava vähe-ma osatähtsuse kõrval. Siit saab alguse teatud vastuolu, pinge kodanluse tegeliku jõu ja majanduslikule arengule vastava, tema poolt taoteldava jõu vahel. See pinge suureneb veelgi pärastmaailmasõja revolutsioonipäevil.

Revolutsioonilaine vallandumisel pärast maailmasõda ja sellele järg-nend sõjalistes ning majanduslikes kokkuvarisemistes töölisklassi poliiti-line võimsus tõusis veelgi erakordselt suuresti. Arusaadavalt hakati ikka enam ja enam püstitama töölisliikumises klassirevolutsiooniliste sihtide teostamise nõuet. Rääkida aga sotsialiseerimisest ühiskonnakorralduses, kus veel tungivad esile feodalistikud elemendid, on utoopiline, vastavad katsed on määratud ebaõnnestumisele. Töölisliikumine toimib siin olukordi arvestamata, aren-gust ette rutates.

Töölisklass tuli kohati poliitilise võimu valdajaks, ta ei suutnud aga seda säilitada. Lõhe süvenemisel ja olukordade õige hinnangu puudumisel võim siirdub kodanlusele. Nii viisi kodanlus saavutas poliitilise võimu töölisklassi nõrkusest vastaval momendil, mitte enda tugevusest. Kuigi majandusprotsess oli avand endale tee kapitalismi suunas, siiski kodan-lus ise ei olnud suutnud avada enda poliitilisi jõude, mis oleksid pidand liituma sellesuunalise majandusprot-sessiga. Ta tunneb end kogu aja selleks liialt nõrgana ja jõuetuna. Nüüd see olukord oli saabund erilistest tingimustest, aga kodanluse hilinend enesemaksmapanekul poliitikas selle grupi maades puudus nüüd juba pea täiesti ühiskondlik alus.

Kodanluse poliitilise enesemaks-mapaneku ühiskondlik tagasein oli kapitalistlikus süsteemis ürgakumu-latsiooni teostamine, kapitalistliku süsteemi kõigi arenguelementide tüh-jendav avamine. See alus oli nüüd ära langenud. Kapitalism oli endale

teistel vahenditel tee rajand ja loond enda seespool juba uue süsteemi ele-mendid, mis ootavad ainult enda vabastamist. Kapitalism on oma aja nüüd ära eland, ta on muutund ühis-konna köidikuks, mitte arenguvor-miks.

Seni kammitsaisse asetatud kodan-lus oma uues poliitilises positsioonis, mil puuduvad objektiivsed välja-vaated püsimiseks ja mille üheks pü-simise eelduseks on töölisklassi vastavamomendilise nõrkuse kõrgele arenend tööstusega maades, kriisiras-kustest maha paisatud, haarab iga-suguste vahendite järgi, märatsedes ja kaalumata, et mitte midagi soori-tanuna mitte kaduda poliitilise elu näitelavalt. Aga ka vähearenend tööstusega maades puudub kodanluse hiljasaavutatud poliitilisel võimul juba ühiskondlik alus. Kogu maail-mamajandust haarand majandus-kriis on teind võimatuks ka siin mingi tähelepandavama ja püsivama majanduselu kapitalistliku lahen-duse. Erioluses kammitsaist vabas-tatud kodanluse poliitiline võim peab ka siin jooksuma tühja.

Ühiskondlik pinge, mida oleme vaadelnud, kasvab siis vahetpidama-tult. Selle pinge lähteks oli eelmaa-ilmasõjaaegne olukord, kus kodan-luse poliitiline võim oli võrreldes prospereerivat kapitalismi erakorraliselt väike, töölisklassi oma aga suu-rem antud eeldusist. Pärast maa-ilmasõda, erilisis olukorris, kodanlus saavutab poliitilise võimu, rajab selle teostamiseks poliitilise demokraatia sündmuste survele, minetab aga nüüd selle võimu ühiskondliku aluse, kuna kapitalismi kasvuvõimalused on tüh-jendumas, ja teda ei viida enam edasi erakapitalistlikest jõududest kodanluse poolt.

Ühiskondliku arengu paratamatust selle pinge kõrvaldamiseks olnuks kodanluse ajaloolise missiooni lõplik, kuigi hilinend teostamine enne kapi-talismi allakäiku. Kui kapitalism majandussüsteemina suuremas või vähemas ulatuses oli pannud enda maksma feodaalmajandamise kõrval, siis feodaalvõimukandjate grupid valdasid veel küllalt tähelepandavas ulatuses poliitilist võimu. Need jõud

tulnuks lõplikult murda. Sellejärgi võinuks kodanlus enda seespool küps-
nute jõududele ning võimistele anda
avaldamisevormid ning -võimalused
poliitilise elu näitelaval kui ka ühis-
konna majanduslikus protsessis. Al-
les sellejärgi, kui tühjenduvad ko-
danliku ühiskonna kõik kasvuvõima-
lused, on ta küps kukutamiseks re-
volutsioonilise proletariaadi poolt.
On aga mõeldav ka kapitalismi ra-
hulik taganemine, kuna temas po-
leks jõudu, mis paneks vastu pääle-
tingivale sotsialismile.

Seda arengukäiku kodanluse enda
maksmapanemisel ja hukkamisel jäl-
givad kõik esimese grupi maad. Seda
arengut aga teise grupi, n. n. fašist-
liku liikumisega maade kodanlus ei
ole käinud, selleks ta oli liialt nõrk
oma poliitilises kujunemises, oma
jõududelt ühiskonna majanduslikust
arengust maha jäänd. Tal puudub
jõud viia edasi ühiskondlikku aren-
gut.

Seda ei suuda praegu ka töölis-
klass, kes, kas meie poolt vaadeldud
n. n. vahetu sotsialiseerimispoliiti-
kaga feodalismis või lihtsalt refor-
mistliku suunaga, kas kaldub uto-
pistlikesse katsetustesse või lihtsalt
jookseb tühja. Reformistlik töölislii-
kumine, muutudes kodanliku ühis-
konna konstitutiivseks elemendiks, ei
suuda ka suunitleda sellest kauge-
male. Tema idee tühjenduvad vii-
mases. Selles mõttes on ka kodan-
luse poolt üldiselt soovitud demo-
kraatlik võimuteostamine, kuna selle
piirides on haaratud ja nõrgestatud
üheõigusluse ja rahvalitsuse illu-
sioonidega laiades hulkades peituvad
revolutsioonilised tungid. Nii siis
puudub jõud, kes viiks edasi taker-
dud ühiskondlikku arengut ja mur-
raks selle köidikud.

Ühiskondlik protsess ei liigu aga
automaatselt. Eriti käesoleva kapita-
listliku ummiku puhul see peaks ole-
ma lõplikult selge sotsialistlikule
teooriale. Kõik märgid majandus-
protsessis on asetatud sotsialismile.
Selle alemente aga lasta saada töölik-
kuseks suudab ainult revolutsioonili-
ne tahe, jõud, kes murraks ühiskond-
likud köidikud. Selle jõuta ühiskond-
lik areng jääb seisma või muutub

väga pikaldaseks, majanduselu stag-
neerub ja laostub. Majanduslik kriis,
haarates kogu maailma, muutub pü-
sivaks ja pikaldaseks häireks.

Agaga ometi vastuoluliste elementide
kuhjumise teatud astmel saabub löu-
susjõuliselt murrang. Arengu käik,
juhitud antud ühiskondlikus olukor-
dades valmivast tahtest, muutub pa-
ratamattuseks ja rajab endale tee,
kuigi see tee ei pruugi olla sirgejoo-
neline. Ülimalt tõusnud pinge mur-
dub ja laheneb ajutiseltki.

Selles ühiskondlikus pinges on
mõeldavad kaks lahendust, kodanluse
poolt taoteldav fašistlik ja töölis-
klassi poolt taoteldav sotsialistlik la-
hendusviis.

Fašistlikul liikumisel, mis tekib
sellel pinnal, näiksegi edu olevat. Te-
da kannab pettuva ja määratsema
sunnitud kodanluse meeletlik ra-
belemine, kusjuures ta on soodusta-
tud mõningaist eritingimustest.

Rahvahulkades kasvab lootusetus.
Saab üldiseks loosung, mis taotleb
põgenemist olemasolevast. Poliitiline
demokraatia on avaldud massidele
konservatiivsena ja petlikuna demo-
kraatiana. Suured valimisvõidud, te-
ritand rahvahulkade ootusi, ei suu-
da tuua mingeid ühiskondlikke ja tä-
helepanuväärseid poliitilisi ümberku-
junemisi. Poliitiline demokraatia ku-
juneb konservatiivseks nähteks. *Sot-
siaaldemokraatia*, demokraatlikku
võimuteostamist kaitstes, kuidagi lii-
tub ühte selle rahvahulkade alatead-
vusliku käsitusega, mille vastu fa-
šistlik liikumine reklaamib end uena
ning värskena rahvalikumisena.

Fašistliku liikumise ühiskondlik
täendus seisab selles, et ta püüab
vähendada meie poolt vaadeldud pin-
get kodanluse osatähtsuse vahel ka-
pitalismis ja sellest vähema tegeliku
tähenduse vahel sel teel, et tõstab
kodanluse jõudu, hävitades töölislii-
kumist ja kindlustades end terro-
riga. See õnnestuks aga ainult sel
juhul püsivamalt, kui ta suudaks
tõsta kapitalistlikke produktsiooni-
jõude kõrgemale astmele, avada siin
uusi väljavaateid. Vastandjuhul
fašism variseks kokku demagoogili-
selt kokkukeeratud illusioonina.

Fašismi väljavaated on aga siin

õieti vähesed. Kapitalism jõuab ikka enam ja enam astmele, kus ta muutub ühiskonnale täielikuks piduriks. Temal pole enam objektiivseid, uusi kasvuvõimalusi. Küll aga fašism võib olla edukam sel juhul, kui ta püüab kasutada, välja kurnata kõik olevad kapitalistlikud võimalused. Sel juhul fašismi periood muutub liigalt sugulaslikuks kapitali ürgakumulatsiooni ajastuga. Sellele sarnlevate võtetega, röövkapitalistlike vahenditega, intensiivseks ekspuuteerimisega, püütakse panna veel korraks elavamalt liikuma hanguv veri kapitalismi kehas. See kapitalismi elustamine, hiline röövakumulatsioon, kohati, kus kodanlus nõrk, võib tulla toime nagu ürgakumulatsiooniski iseseisva riigivõimu poolt. Napoléoni ja Mussolini diktatuuris, mis toimub kodanluse huvides, kuigi ta vahest on pöördud ka selle mõne osa vastu, on palju ühist.

Siin fašism kõrvaldab iseenda. Röövkapitalismil on oma piir, ta variseb kokku, tekitab tugeva, enda vastase revolutsioonilise jõu. Fašism tähendab kapitalismi viimast elustamist, kodanluses ärkavate poliitiliste jõudude kulutamist. Kapitalismi tund oli löönud juba enne fašismi võitu. Puudus ainult jõud, kes tema kõrvaldanuks. See jõud vallandub arenevast majanduslikust revolutsioonist paratamatult tekkiva kokkuvõtte ringu kaudu, kui viimsed lootused kodanluses hävivad.

Kapitalismi praeguses astmes ei ole mõeldav kapitalismi uus laiendamine, mille järgi konstitueeruks uus, tugev kodanlus, kes, püstitades oma revolutsioonilise diktatuuri, rajaks uuesti poliitilise demokraatia reformistliku ja lõhestatud töölisklassiga, kus kodanluse endasäilitamise ühe abinõuga. Alles arengu järgneväkäik kukutaks selle.

Fašism variseb kokku. Kodanluse ja proletariaadi põhikihid, ühendatud nimetus rahulolematust, lahkuvad nii pea, kui nende rahulolematust saab endale nime. Fašism seega on ja jääb kodanluse ebaõnnestunud katseks, neis mais, kus tema enesemaksmapanek on hiline, röövkapitalistlike ja terroristlike vahendite-

ga, rakendada enda poliitilisi jõude ning võimisi. See katse aga on määratud algusest ebaõnnestumisele, kuna sel määratseval endamaksmapanekul puudub ühiskondlik ning majanduslik alus, millele tuginedes ta võiks kujundada mingit ühiskonna arengujõudu. Kodanluse enesemaksmapanek neis mais on sedavõrd hiline, et oleval ühiskondlikul tingimused nõuavad tema kukutamist, kuna tema valitsus on kujunenud produktsioonijõudude ahelaks.

Siit selgub, et tekkiv pingeline on lahendatav ainult töölisklassi kaudu, kuna see on praegu ainsaks ühiskonda edasiviivaks jõuks.

Kui töölisklassil oli majanduslikust arengust ettejuudnud tähendus, siis tema lahendus on selles, et ta asub juhtima majanduslikku arengut, millise tähenduse ta oli kaotanud, ja tõstab selle enda arengu tasemele. Kui ühiskondlik areng ei toimu automaatselt, vaid on ühiskondlike jõudude kaudu, siis ometi need jõud suudavad toimida ainult arvestades antud ühiskondlikke tingimusi.

Töölisklassi oma klassirevolutsioonilisi nõudeid püstitades peab samuti seda arvestama. Ta saab neid nõudeid teostada ainult siis, kui vana ühiskondlik korraldus on kõik oma jõud arendand välja ja end kõikjal pannud maksma, kui kodanlus oma ajaloolise missiooni on täitnud. Vaadeldavas maadegrupis kodanlus seda ei suutnud varem oma nõrkusest, nüüd aga on hävind tema poliitika ühiskondlik alus. Seega töölisklass ise arendab välja kapitalismi ülima astmeni, teostab ürgakumulatsiooni, kus see teostamata, avab kapitalismi kõik võimalused — vabastades sel viisil teed sotsialismiks. Töölisklass, ainsana ühiskonda edasiviivana jõuna, asub juhtima selle arengut teadlikult ja plaanikindlalt, jõudes riikliku kapitalismi kaudu sotsialismile. Mail, kus on mõeldav veel kapitalismi laiendamine, teostatakse see töölisklassi poolt kiirendatud tempos. Vene töölisklassi meetodest ja põhimõttest tuleb õppida kahtlematult kõigil fašistliku liikumisega maadegrupi töölisklassil. Areneva majandusliku revolutsiooni teosta-

Võitlus sotsialismi eest

Töölisklass on maksnud ränka ta- su oma reformistlike illusioonide eest, ja Saksa katastroof on kohu- tavaks hoiatuseks rahvusvahelise pro- letariaadi ees, äratades teda „väär- tuste ümberhindamisele“.

„Sotsialism on päevakorras“, „pro- letariaat peab vallutama võimu ja teostama sotsialismi“ — sellised väl- jendused viimasel ajal on saand ha- rilikeks sotsialistlikes ringides. Ent millistel teedel proletariaat võib jõuda võimu juurde, milliste meeto- ditega ta võib teostada sotsialismi — neile kõige tähtsamale küsimustele sotsialistlik liikumine veel pole and- nud rahuldavat vastust.

Ja praegu — nagu varemgi, kui reformism võidutses — sotsialistli- kes parteides valitsevaks osutub veendumus, et sotsialismi saavutami-

ne on võimalik ainult demokraatlikel teedel, sotsialismi teostamine revolutsioonilistel teedel aga hüljatakse, ku- na see olevat vastuolus sotsialistlike parteide põhisuhtumisega demokraa- tiasse. Sellist küsimuse asetamist mina pean ebaõigeks.

Kapitalistliku arengu orgaanilises ephohhis enne sõda proletariaat võit- les aktiivselt riigikorra demokrati- seerimise eest, sest ainult demokraa- tia löi kõige soodsama pinna klassi- võitluseks, töölimasside klassikasva- tuseks. Nende demokraatlike vormi- de positiivsete külgede tunnustami- ses revolutsiooniline marksism eral- dub kommunismist. Kuid revolutsioonilisele marksismile on oluline, et otsustavas võitluses reformismi ek- simuste vastu ta ei väsind allakriip- sutamast demokraatia relatiivsust,

mine ja ühiskonna kammitsate pu- rustamine eeldab töölisklassi järje- kindlat suunda sotsiaalsele revolutsioonile, poliitilise võimu vallutamisele ja selle jagamatule kindlustami- sele. Fašismi ühiskondlik kandepind kaob seega täielikult. Kaob ühis- kondlik pinge, mida vaatlesime ja millele fašism tugineb. See ainus tõeline lahendus, töölisklassi lahen- dus, sunnib õhku rippuma jääva ko- danluse paratamatult ja möödapääs- matult taganema. Rahulolematusest ja antikapitalismist häälstatud rah- vahulgad liituvad tõsise ja ainsa re- volutsioonilise jõuga. Fašism on pak- kund kõike ja tähendand kõike, selle- pärast ta on olnud nimetu. Ta hävib. Sotsialism annab sellele nimetule sisu. Poliitiline areng nüüd läheb vastavalt arenevale majanduslikule revolutsioonile sotsialismi suunas.

Kus seda revolutsioonilise sotsia- lismi taktikat pole rakendatud, vaid kus on olnud ülekalduv reformistlik suund, sääl fašism on võimukas ning võib olla võidukas. Mõne teisesuuna- lise poliitika juures vaadeldud pinge ja tardumise olukord jääb püsima. Tekib palju eeldusi selleks, et võidab ajutine lahendus fašismi kujul. Aga

õige tööliikumise suund eeldab pa- ratamatult ühinend tööliikumist, mis avab rohkeid väljavaateid. Eriti tähelepandav on see võimalus piiri- riikidele, kelle majanduseelu ja turg on ehitatud üles Venemaa jaoks. Kõiges muus tuleb aga siin eespoolne arvesse. Kapitalismi ja kodanluse enesemaksmapanek on hilinend. Ko- danluse võimaluste ja osatähtsuse vahel kodanlikus õhkkonnas valitseb vastuolu pinge. Ürgse rõvvakumu- latsiooni teostamisekski ei piisa tema jõududest. Majanduselu on laostatud tugevast ning püsivast kriisist. Fa- šismi haarab kodanlus kordkorralt enam ja enam.

Revolutsiooniline vasemsotsialism ei ole veel valitsev. Tema võit peab aga toimuma ja vist mitte väga ras- kelt, kuna fašism üldiselt on välis- parlamentaarne nähe ja surub sama võitlustaktika pääle ka tööliikumise- le, temas hävitades ainuparlamen- taarsed reformistlikud illusioonid.

Enam demokraatlikul pinnal töö- lisliikumine võib püsida ainult esi- mese grupi maades. See on parata- matu järeldus fašismi probleemist, vajalik tööliikumise senise suuna revideimiseks.

selle võimaluste piiratud iseloomu, ainult vahendi iseloomu revolutsioonilise võitluse ettevalmistamisel võimu ja sotsialismi eest.

Alles pärast sõdu, kui sotsialistlik liikumine oma rõhuvas enamikus sai reformistlikuks, demokraatia muutus talle sihiks endas, ja rahuliku sotsialismi sisekasvu ning demokraatlikul teel teostava sotsialismi teooria faktiliselt viis loobumisele võitlusest sotsialismi eest. Seepärast on loomulik, et tunduv osa neid, kes asuvad „demokraatliku sotsialismi“ positsioonil, ei pea sotsialismi teostamise ülesannet järjekorras olevaks. Kuid kahtlemata on olemas tähelepandavaid sotsialistiderühmi, kes tunnustavad sotsialismi teostamist proletariaadi lähimaks ülesandeks, kes ometi arvavad, et selle saavutamine on võimalik ainult demokraatlikul teel, võites rahvaenamiku sotsialismi positsioonidele.

Lähemal vaatlusel see käsitlus osutub ebaküllaldaseks, ja sisuliselt see peab viima ka loobumisele sotsialismist, kuna see ainuvõimalikuks tunnustatud tee sotsialismile osutub proletariaadile ületamatuks tõkkeks. Oleviku olukord tõestab tervena seda ühiskonnaarengu analüüsi, mille on andnud revolutsiooniline marksism. Mitte klassivastuolude pehmemdamine, mitte huntide rahulik kooselu talledega, vaid kõige leppimatum klassivõitlus. Ühenduses karmi majanduskriisiga klassivastuolud on saavutand sellise teravuse, et kodanlus reas maadest heidab kõrvale parlamentlikud demokraatlikud vormid, et takistamatult teostada oma majanduslikku võimu töölisklassi üle. Kõsimus ei ole selles, kas proletariaat tahab või ei taha jääda demokraatlikule pinnale. Tõeliselt seda pinda enamikus maadest enam ei ole, sest kodanlus sulgeb proletariaadile hariliku parlamentliku võitluse teed. Aga kuna proletariaat osutub ettevalmistamatuks asendamata „arvustuserelvu“ „rahvaarvustusega“, siis ta kannatab karmima kaotuse.

„Demokraatliku sotsialismi“ pooldajad arvavad siiski, et selline arenguperspektiivide hinnang on ebaõige, kuna ei ole tõestatud fašismi „üldine“ iseloom. Mis toimus Saksamaal,

ei olevat kohuslik korduma teistel maadel. Selles märkmes on õige, et kapitalistlik reaktsioon üldse ei tarvitse omandada kõikjal hitlerliku fašismi vorme. Kuid see moment praegusel juhtumil peolegi oluline. Kas sotsialismi eest peetava võitluse demokraatlike võimaluste poolest Dollfuss'i antifaašism eraldub Hitleri fašismist? Austria kogemus selles suhtes on eriti õpetlik. Hoolimata Austria sotsiaaldemokraatia kõigist katseist säilitada riigi demokraatlikud vormid, Austria kodanlus, — arvestades Austria sotsiaaldemokraatia traagilist olukorda, mis Austria eritingimuste tõttu ei või võtta enesele maailma sotsiaalse revolutsiooni algatust — on loobund parlamentlikust pinnast, ja kodanlise diktatuuri usaldusmees Dollfuss samm-sammult hävitab Austria proletariaadi kõik poliitilised, majanduslikud ja sotsiaalsed saavutised.

Kas võib kinnitada, et Ungari, Poola, Rumeenia taolistel maadel demokraatlik tee sotsialismile on avatud? Kuid maadel, kus nende või teiste majandusliku seisundi erinevuste tõttu klassivahekorrad ei ole saavutand veel küllaldast teravust, kuid kus juba praegu kogu selguses näeme reaktsiooniliste ja fašistlike meeleolude kasvu? „Vabadusearmastaja“ Šveits on kattund juba fašistlike organisatsioonide võrguga. Belgias, Prantsusmaal valitsused taotleavad erakordseid volitusi võitluseks fašismi vastu, mis tegelikult, nagu teame kogemusest Brüning'i valitsusega Saksas, tähendab demokraatlike õiguste piiramist.

Kapitalistlik reaktsioon on „üldine“, sest kodanlus paratamatult püüab likvideerida kriisi töölisklassi arvel — mis määral töölisklass ise seda ei likvideeri sotsialismi teel, — aga selleks ta peab kaotama proletariaadilt vastupanu võimaluse ja võtma ta kodanlise diktatuuri raudadesse.

Praegustes tingimustes nõuda proletariaadilt, et ta suunaks kogu oma energia võitluseks demokraatia eest tähendaks külvata illusioone, et demokraatlikul teel on võimalik võita mingeid kindlaid sotsiaalseid saavutisi, samal ajal kui Saksa ja Austria

kogemus on näidanud vapustava näitlikkusega, et ilma sotsialismi võiduta kõik töölisklassi võidud on ehitatud liivale ja võivad igal hetkel puruneda. Mitte parimas demokraatlikus põhisääduses vaid ainult proletariaadi klassipärases võitlusevõimes, ta valmisolekus võitlema revolutsioonilisel teel sotsialismi eest on töölisklassi kindlustus kaotuse vastu. Poliitilise töö raskusepunkti viimine praegustes tingimustes parlamentlikule pinnale ei tähenda sotsialismi eest peetava võitluse võimaluse kõvendamist, küll aga selle nõrgendamist, kuna faktiliselt see viib leppimisele olemasoleva kodanlise režiimiga, klassiloosungite piiramisele, masside revolutsioonilise aktiivsuse allasurumisele.

Sotsialismi teostamine on võimalik seepärast ainult revolutsioonilise võitluse teel, ja sotsialistlike parteide ning ametiühingute kogu poliitika peab suunduma ja juhutama masside võitluseenergia kogumiseks, selle arendamiseks välisparlamentliku võitluse kõigis vormides, mis võivad kiirendada „viimse otsustava võitluse“ saabumist. Muidugi, need vormid võivad olla mitmesugused, sõltuvalt iga maa eritingimustest, kuid ometi nende sihiks peab olema proletariaadi võitlusevõime tõstmine, selle valmistamine revolutsiooniliseks võitluseks sotsialismi teostamise sihiks.

□

Üleminek sotsialismile toimub proletariaadi diktatuuri kujul. See tähendab, et revolutsiooniline võitlus peetakse proletariaadi kui klassi avaliku poliitilise võimu teostamise tähe all, kõrvaldades igasugusest poliitilisest mõjustusest varemvalitsend klassid. Sellele üleminekuajajärgul proletariaat teostab ühiskonna sotsialistliku muudangu, surudes maha kõigi vahenditega, kaasa arvatud terror, võidetud klasse vastupanu sellele revolutsiooni ümberehitamisele.

Marx tunnistas „proletariaadi diktatuuri“ kui oma õpetuse olulist osa. Kirjas Weydemeyer'ile Marx iseloomustas oma eriteeneid, võrreldes kodanliste ajaloolastega, järgmiselt: „Mis olen teind uut, see on, et tõestasin 1) et klasside ole-

masolu on seotud areneva produktiooni teatud vormidega, 2) et klassivõitlus paratamatult viib proletariaadi diktatuurini, 3) et see diktatuur ise on ainult üleminek kõigi klasside tarvitamiseks ja klassideta ühiskonna loomiseks.“ Samuti „Gotha programmi kriitikas“ Marx näitab, et kapitalistliku ja kommunistliku korra vahel on revolutsiooniline periood, üleminek ühest ühiskonnavormist teise. „Sellele perioodile vastab poliitiline üleminekuperiood, mis ei või olla midagi muud kui proletariaadi revolutsiooniline diktatuur.“

Marx ei mõelnud ühe majandussüsteemi asendamist teisega kahe klassi rahuliku kokkuleppe teel, ta nägi revolutsioonilise võitluse paratamatut ja mitte ainult võimuvallutamise hetkel, vaid ka üleminekuperioodis, kuni tekib uus kord, ja arvas, et ainult proletariaadi diktatuuri revolutsiooniline vorm kindlustab sotsialismi võidu. Ennesõjasel ajal seda vaatekohta jagas enamik sotsialistlike parteisid. Muide, Vene Sotsiaaldemokraatlik Töölise Partei praeguseni muutmatus programmis tunnustas proletariaadi diktatuuri „kui proletariaadi sellist võimu, mis võib suruda alla ekspluateerivate klasside iga vastupanu revolutsioonilis-sotsialistlikele muudanguile“.

Vastuväited proletariaadi diktatuurile on ehitatud sellele, et see on enamiku üle oleva vähemiku võimu poliitiline vorm, et see rikub demokraatia põhimõtet. Kuid jatkub selle demokraatia absoluutse väärtuse tunnustamisest lähtuva väite läbimõtelmisest veendumaks, et demokraatia põhimõtte järjekindel teostamine võib viia lahendamatuile sisemistele vastuoksustele. Väide, et võim peab peegeldama rahva enamiku tahet, viib paratamatult järeldusele, et peab tunnustama ka rahvaenamiku püstitatud, reaktsioonilist diktatuuri. Formaalse demokraatia põhimõtte järjekindel teostamine peaks viima — ja meie teame, et selliseid meeleolusid tõeliselt oli Saksa sotsiaaldemokraatia ridades — leppimisele Hitleri diktatuuriga. Kuid sellele positsioonile ei asund enamik sotsialistlike parteisid, piirates sellega

demokraatia printsiipi. Hitleri „demokraatlik“ võimuvallutamine annab surmahoobi „formaalsele demokraatiale“ ja „demokraatlikule sotsialismile“, näidates „demokraatia“ kogu relatiivset väärtust, selle mitte üksi progressiivset, vaid ka reaktsioonilist palet. Saksa katastroofi õppetunnid peavad aitama puhastada Augiase talle vananend vaateist, traditsioonilistest kujutelmadest, mis täidavad reformismi nakatatud sotsialistlikku ideoloogiat. Määratute sotsiaalsete kataklismide keskel, kahe ühiskonnasüsteemi kokkupõrkel proletariaat võistlusemeetodite valikul ei või olla juhitud mingist formaalseist kaalutlustest, vaid ainult *revolutsioonilise otstarbekohasuse printsiibist*, oma võidu maksimaalse kindlustamise võimalusest.

Otsustavaks proletariaadi diktatuuri küsimuses ei ole formaalne küsimus, kas sel võimuletuleku momendil on enamik taga, vaid on nende sotsialistliku muudangu ülesannete reaalse teostamise võimalus, millised ta asetab endale ja millised vastavad rahvastiku rõhuva enamiku huvideid.

Praegu mul näib tähtsana märkida vaid see vaatenurk, mille all olgu asetatud see probleem ühenduses proletariaadi diktatuuri küsimusega. Ei ole õige sotsialistliku muudangu raskuste suurendamine tendents Läänes. Vastuoks Venele Läänes proletariaadi ees ei seisa majandusliku baasi muutmine — industrialiseerimine, produktioonijõudude areng siin on viidud maksimaalsete piirideni, — vaid põhiliselt poliitilise ja õigusliku päälisehitise muutmine — produktioonivahendite eraomanduse siirdumine sotsialistliku riigi omanduseks. Ei domineeri produktiooni-probleemid, vaid organisatsiooni ja jaotuse probleemid, sest kapitalistlik maailm ei kannata materiaalsete hüvede puudust vaid nende üleproduktiooni. Kuid, teostamiseks ruttu nii õigusliku päälisehitise kui maa kogu majanduse reorganiseerimise otstarbekamatel alustel, sotsialism peab olema teostatud proletariaadi diktatuuri poliitilises vormis, s. o. võimuna, mis on juhitud ainult selle kogu ühiskondliku terviku huvides, hooli-

mata ja arvestamata võidetud ekspluateerivate klasside vastupanu. Need, kes peavad võimalikuks sotsialismi teostamist „demokraatliku sotsialismi teedel, peavad lähtuma proletariaadi paratamatust kokkupuutest rahvastiku teiste rühmadega, peavad leppima sellega, et tuleb pidada kompromissipoliitikat, poolikute vahendite poliitikat, kauplemiste ja ülepakkumiste poliitikat. Ei tarvitse olla prohvetlikku annet ennustamiseks eksimatult, et sellistes tingimustes sotsialistliku ülesehituse katse peaks lõppema täielise krahliga. Jatkub meenutamist, et ka Saksa revolutsioon 1918. aastal asetase neisele algul sotsialistliku muudangu sihid!

Proletariaadi diktatuur, mis elimineerib ekspluateerivate klasside mõju, mis teotseb kindla plaani järgi sotsialismi teostamiseks, avab riikliku toiminguga avarad võimalused maa kogu majanduslikule elule selle ümberehitamiseks uut alustel. Ja mida täielikumalt ja otsustavamalt likvideeritakse vanad vormid, mida avaramalt ja igakülgselt teostatakse rahvamajanduse ühiskonnastamine, seda kiiremini õnnestub kaotada kõik kapitalistliku korra paised ja rahuldada laiade rahvastikukihtide ihaldused. Just sotsialistliku riigi aktiivsusest ja tugevast järjekindlast poliitikast sõltub diktatuuri sotsiaalse baasi laienemine keskkihtide tõmbamisega sotsialistliku riigi toetamisele.

Tunduva osa keskkihtide fašiseerumise fakt viimasel ajal osutub paljudele sotsialistidele samuti üheks oluliseks väiteks selle kasuks, et on vaja loobuda praegu sotsialismi teostamisest, ja et peab pidama võitlust demokraatia „kui ausate kompromisside vormi eest väikekoodanlusega ja selle ideeliseks vallutamiseks sotsialismi poolele“. Kahtlemata, väikekoodanluse fašiseerumine halvendab proletariaadi võimalusi ta revolutsioonilises võitluses võimu pärast. Kuid just Saksa kogemus osutub selle selgeks tõestajaks, et ka keskklasside probleem nõuab sotsialismi teostamist.

Keskklassid tingisid fašismi kui kapitalistliku reaktsiooni tööriista

võidu. Kuid Hitleri järele nad ei läind sellepärast, et oleksid näind temas suurkapitali relvakandjat vaid otse vastupidi, meelitatud ta kapitalismivastaseist loosungeist, ta väikekodanliku sotsialismi demagoogilisest programmist. See väikekodanluse positsioon on selgeks tõestuseks, kui võrra kapitalistlikus ühiskonnas ja demokraatia raames on võimatu keskkihtide probleemi lahendus. Sotsialistlikud parteid seni on asetand enesele ülesande: nad on katsund vallutada väikekodanlust koalitsioonipoliitikaga, „ausate kompromisside“ poliitikaga. Kuid kapitalistliku ühiskonna säädustel on oma loogika. Majanduslik areng kapitalismis viib paratamatult keskkihtide vaesenemisele, ja kui isegi sotsialistlikud parteid püüaksid teostada järjekindlalt nende kihtide kaitset ja toetust, nad ei suudaks peatada seda protsessi. Ometi sotsialistlikud parteid, olles poliitiliselt valmis kokkuleppeks väikekodanlusega, faktiliselt kõikjal, valitsuses, riigiparaadis kaasaege kodanlike riigi esindajatena, on teostand suurkodanluse ja agraride poliitikat, mis on vaenulik keskkihtidele: mitte üksi proletariaadi, vaid ka väikekodanluse ja väikepõllumeeste rahvusliku sissetuleku vähendamise poliitikat, asetades neile rühmadele üliküpse kapitalistliku korra kõik tootmiskulud. Säl, kus poolteise aastakümne kestes — nagu oli Saksas — sotsialistid kandsid vastutust selle poliitika eest, kus keskkihid tajusid demokraatiat selle suurkapitalistlikus sisus sotsialistliku kaubamärgi all, sääl oli paratamatu keskkihtide eemaldumine demokraatiast ja sotsialismist. Nende reaalseste põhjustega, aga mitte kommunistide kurja agitatsiooniga, seletub keskkihtide fašiseerumine.

Kuid Hitler petab paratamatult oma võimuletõstnud keskkihte, kuna ta ei söanda puudutada kapitalistliku ühiskonna aluseid. Samal ajal aga isegi keskkihtide tahte vastu võimule pääsnud proletariaat võib arvestada seda, et rahuldab tunduval määral nende rühmade huvisid ja muudab neid sotsialismi Saulusest selle Paulusteks. Muidugi, sotsialism ei või asetada enesele majanduslikult

reaktsioonilisi käsitöö või väikepõllupidamise uuetsisünni ülesandeid. Kuid sotsialistliku süsteemi erinevused lubavad luua keskkihtidele palju soodsamad tingimused, kui see oli võimalik kapitalistlikus korras. Kuna kapitalismis on paratamatu Euroopa talupoja vaesenemine ookeanitaguse võistluse tulemusena, sotsialistlik riik, tänu plaanisüsteemile ja valitsusele kogu rahvamajanduse üle, võib kindlustada põllumehel ja toodangu müügi, võib soodustada põllumeeste kollektiivide tekkimist tootmisprotsessis odavuse ja tootmisprotsessis tõusu sihis. Sotsialismis väikekodanlusele leidub väljapääs ühistegevuse riiklikus soodustamises, kogu noorpõlve tõmbamises tootmisprotsessi, kindlustades kogu rahvastikule teatud elatismiinimumi.

Sotsialistlik poliitika — ja ainult see — võib rahuldada rahvastiku rõhuva enamiku huvisid. See on, mis teeb proletariaadi diktatuuri — sõltumata sellest, milline protsent on pooldand valimistel proletariseid parteid — tõelise rahvaenamiku diktatuuriks, vastuoksa kodanlike demokraatia petlikele vormidele, mis siult on tähtsusetu vähemiku, kapitalimagnaatide ja maamagnaatide diktatuur. Ühenduses sellega on ka küsimus *diktatuurlikest vahendest* võitluses vastastega. Diktatuur, mis teotseb üleminekuperioodis, kui uus kord veel ei ole kindlustatud, kui mineviku vaenlikud jõud veel püüavad purustada sotsialistlikku ülesehitust, on sunnitud tarvitama kõiki võitlusevahendeid, juhitud ainult otstarbekohasuse küsimusest, töölisklassi võimu kindlustamiseks. Kuid Lääne-maades see on revolutsioonilise enamiku võitlus reaktsioonilise vähemiku vastu.

Psühholoogiline tagasipõrkumine proletariaadi diktatuurist, mis on märgatav pärast sõjase perioodis sotsialistlikes ringides, juurdub tunduval määral asjade käigus nõukogude Venes. Hirmutavana tundub see, et nõukogude diktatuur peab teotsema kestvalt terrorimeetoditega mitte üksi vaenlike klasside, vaid ka mõne proletariaadi kihi vastu. Ometi selline olukord on tingitud sellest, et kom-

Ajalooline murrang Proletariaat ja väikekodanlus

Saksa katastroof ei kohusta ainult Saksa sotsiaaldemokraatiat jälle hooliga läbi mõtlema oma poliitilise töö kõiki aluseid. Sest *Saksa* fašismi kõigi eriomaduste juures *fašism* ise sellisena osutub *üldnähteks*, *maailmanähteks* — samas mõttes, kui tunduvalt varem sai *maailmanähteks* enamlus.

Jäädes isegi kõrge kapitalistliku kultuuri piiridesse, fašismi „universaalsuse“ väide muudugi ei postuleeri nende maade poliitilise arengu ühtesattuvust Saksamaa sooritatud arenguga. Veel vähem see tähendaks „totaalse“ fašismi paratamatust, „faatalsust“ kõikjal Hitleri mustri järgi. Ta tahab ainult öelda, et meie eepohhi tingimustes, sellises, nagu see on kujunend pärast sõda, sellele eepohhile iseloomulik üliküpse kapitalistliku ühiskonna struktuurikriis *kõikjal* tekitab *fašistlike* tendentsi selle ühiskonna valitsevais klassides nende poliitilisena ideoloogiana võitluses olemasolu ja enesesäilitamise eest; et *kõikjal* need tendentsid saavad tugevaks klassides sedamööda, kui saab nähtavaks, et kapitalistliku arengu enese kuhjatud määratud vastolud ei ole lahendatavad kapitalismi raami sees teisiti kui töötavate hulkade organiseeritud sotsialismi eest peetava võitluse kõigi vormide brutaalne purustamine teel; et *kõikjal* pärastõjast kapitalismi kriisi saatvad sotsiaalse lagunemise protsessid loovad

tingimused, kus valitsevate klasside *fašistlikud* tendentsid osutuvad suutelisteks leidma massilist vastukõla ka töötavais rahvakihtides, ei ainult väikekodanlikes ja talupojakihtides, vaid ka proletariaadis; et sellepärast *fašistlike* tendentside olemasolu ja võimalikku kasvu proletaarse võitluse strateegia ja taktika peab arvestama *kõigil* mail erandita, ka neil maadel, kus praegu need tendentsid on alles eos või mis näivad „kindlustatuina“ fašismi vastu oma poliitiliste traditsioonide, rahvastiku kõrge kultuuritaseme, oma proletaarsete organisatsioonide võimu jne. tõttu. „Kriitilise“ murranguepohhi üheks iseloomulikumaks tunnuseks osutub ju see välgukiirus, millega purunevad sajandite traditsioonid ja toimuvad radikaalsemaid sotsiaal-psühholoogilised libisemised ning pöörded. Seepärast ratsionaalne ja edukas võitlus fašismi kasvu ja võidu vastu maadel, mis veel on „õnnelikud“ fašismi suhtes, ei ole võimalik neil maadel kasvava fašistliku hädaohu arvestamiseta. Ja just fašismi „universaalsuse“ tõttu selles mõttes Saksa katastroof asetab *kogu* Sotsialistliku Internatsionaali pävakorda mitte ainult ja mitte seevõrra Saksa sotsiaaldemokraatia arvustamise kui *enese*arvustamise.

□

Sotsialistliku tööliikumise probleemide sekka, mis vajavad uut krii-

munistid asusid sotsialistlikule ülesehitusele ilma objektiivsete celduste. Läänes, vastuoksa, kapitalistlik kord mitte ainult pole küpsnud sotsialismiks, vaid on isegi üliküpsnud, nagu seda demonstreerib praegune majanduskriis, ja sotsialistlikud parteid, mis ei aita proletariaadil ta ajaloolises missioonis, kapitalistliku korra likvideerimises, saadavad proletariaadi hävingusse ja ise satuvad ummikusse.

Võimu eest peetava võimu probleem on lähedalt seotud *proletaarse*

ühtluse probleemiga. Tööliiklasi ühtlusest sõltub võimu eest peetava võitluse edu. Kuid teiselt poolt ainult võimu eest peetava revolutsioonilise võitluse programmi alusel võib olla saavutatud proletariaadi laialipaisatud salkade tõeline liitumine. Sotsiaalse revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri tee on ainus tee, millel on võimalik teostada kõigi revolutsiooniliste jõudude mobilisatsioon ja mis võib viia võidule kapitalismi üle ning sotsialistliku *õrra* kindlustamisele.

tilist vaatlust, kuulutavad selle liikumise ja kapitalismi poolt röövitavate ja jahvatatavate ning praegu kapitalistliku ühiskonna hukkimise keerisesse tõmmatavate väikekodanliste klasside liikumise vahekorrad.

Jatkub kasvõi „Kapitali“ esimese köite kuulsa päätüki lugemisest, kus Marx maalib „eksproprieerijate eksproprieerimise“ valmistuse ja teostuse pildi, et näha, milline määratu koht on selles pildis linna väikekodanluse ja talupoegade mässul selle majandusliku ja sotsiaalse degradeerimise vastu, millesse neid on lükand kapitalism, olles oma arengu kõrgeimast mail astmel. Kapitalismi tõeliseks „hauakaevajaks“, kuid samal ajal ka tema õnnelikuks pärijaks võib olla ainult kapitalismi enese sünnitatud, kasvatatud ja koondatud töölisklass, kes võtab oma kätte võimu ja kasutab kogu riigiparaati ning kapitalismi kuhjatud materiaalseid, tehnilisi, kultuurilisi j. m. rikkusi ühiskonna majanduse uuestiehitamiseks. Kuid selle suure ajaloolise ülesande töölisklass võib täita ainult koondades oma sotsialistliku võitluse rindesse ja liikumisse kõigi teiste rahvastikukihtide liikumise, kes on kapitalismi arengult rõhutatud ja koormatud, alles miljonite linnaväikekodanlaste, talupoegade, intelligentide „vabastavaks klassiks“ saades, klassiks, kelle võitlusega need seovad omad lootused ja oma vabanemise ahelaist, millega neid on köitnud kapitalism. Selline on aluselt ja päämiselt traditsiooniline *marksistlik* kujutlus vahekorrast proletariaadi ja väikekodanluse vahel proletariaadi revolutsiooni valmistuse ja teostuse protsessis.

Saksa katastroof nagu kummutaks selle kujutluse. Kõik Saksa väikekodanluse, linna kui maa, laiemate kihtide „kapitalismivastase“ mässu elemendid on olemas. *Objektiivselt* see väikekodanliste masside mäss on „kapitalismivastane“, sellepärast et õõnestab nende sotsiaalset olemasolu purustava kapitalistliku korra alused, Marx'i ja Engels'i sõnadega öeldes (Deutsche Ideologie), „eluprodukt-siooni“ enese vastu, mis on omane sellele korrale. Kuid *subjektiivselt*, nende masside eneste teadvuses, mäss

ei ole ületand protestipiire „olemasoleva korra üksikute külgede“ vastu — väikekaubanduse ja käsitöö languse vastu, universaalkaupluste võitluse vastu, „protsendiorjuse“ vastu, „juudi“ kapitali vastu. Hoolimata võimsa sotsialistliku töölisliikumise olemasolust, mis aastakümnete kestes osutas kasulikkude mõju Saksa kogu poliitilisele ja kultuurilisele elule, sel liikumisel ei õnnestunud vallutada ideeliselt väikekodanluse mässu ega muuta teda segasest kapitalismivastastest teadlikult sotsialistlikuks, vastuoksa, väikekodanluse loodusjõu tormikas voog haaras enese keerisesse ka proletariaadi tunduvald osi, kelle klassipidevus oli juba kõigutatud kõigi sõja ning päraststõja aja elamuste, lootusetu töötaolu ja kõigi agoonias rabeleva kapitalistliku korra lahastavate löökidega. Töölisklass „vabastajana“ ei tõmmand enese järele neid mässavaid väikekodanlisi masse rünnakusse kapitalismi vastu; vastuoksa, nad hakkasid otsima oma „vabanemist“ fašistlikus orjuses, ja töölisklassi ning eneste vaenlase käes said nuiaks, millega surev kapitalism löi maha proletariaarse sotsialismi.

See sündmuste käik Saksas ometi ei lükka ümber Marx'i üldist ajaloolist meetodit ega tema antud kapitalistliku ühiskonna arengu analüüsi. See ainult veel kord hoiatab marksismi „fatalistliku“ tõlgitsemise eest ning marksismile hoopis võõraist kujutlustest sotsiaalse arengu „automatismist“. Marx on selgitand kapitalistliku ühiskonna arengu *tendentse*; on avastand selle arengu pinnal toimuva klassivõitluse *suuna*; on näidand selle ühiskonna raames tekkivate vastuolude allika ja *ise-loomu*, vastuolude, mis lõppeks saavutavad sellise teravuse ja pinevuse, et kapitalistliku korra edespidele olemasolu osutub võimatuks, ta surm ja hukkumine paratamatuks; on märkind *tingimused*, milledes kapitalismi hukkumine võib tähendada ja peab tähendama sotsialismi sündi. Ja kõik need Marx'i viiped, ennustused ja ettenägemised kapitalistliku ühiskonna arengu suhtes on osutund õigeiks sellis täiuse ja täpsusega, millist ei või kirjutada oma

aktiivi ükski teine ühiskonnaarengu teooria.

Kuid ühiskonnakorra hukkumine ei tähenda sugugi veel ühiskonna fa-
taalselt ettemääratud siirdumist kõr-
gemaks ja, selle ühiskonna liikmete
rõhuva enamiku vaatekohast, pare-
maks korraks. See võib tähendada
ka ta degradatsiooni. Ajalugu tun-
neb rohkesti selliseid näiteid. Ja kui
Saksa sündmuste käik oleks kapita-
lismi arengu viimseks ja lõplikuks
lülis Saksamaal, või isegi kogu
maailmas, siis kapitalistlik maailm
ei hukuks mitte sotsialistliku ümber-
korralduse teel vaid langemisega
barbaarsusse. Sõdade, miljonite näl-
jasurma, moraalse ja ideelise met-
sistumise kaudu ta ei viiks inim-
konda ainult kultuurilisele ja majandus-
likule langusele vaid ka mate-
riaalsele ja tehnilisele vaeseksjäämi-
sele. Kas kultuurivallas Hitleri
Saksamaa ei anna juba võimaliku
keskaega-pöördumise eelmaiku? Kas
veel kord Londoni konverentsiga
avastatud kapitalistlike maade suut-
matus kokkuleppele ja rahvusvahe-
lise tõkete hävitamisele ei ähvarda
majanduslikku degradatsiooni maa-
ilmamajandusest „autarkiasse“? Kas
kõlvipundade sunduslik vähendamine
ja puuvilla, nisu, kohvi ja muude
miljoneile nii vajalike produktide
määratute tagavarade hävitamine,
samuti kui rahvusvaheliselt kavatse-
tav tööstusproduktiooni sunduslik
piiramine ei tähenda inimkonna ma-
teriaalset vaeseksjäämist? Ja kas
äsja Tüüringis toimund klaasipuhu-
mise masinate keeld ja nende asen-
damine primitiivse puhumisega ei
osutu esimeseks sammuks produkt-
siooni-tehnika languses?

Kõik need on seni üksikud eraldi
faktid, kuid need osutuvad sümptoomideks,
mis näitavad, kuhu valitsevad klassid
viivad inimkonna, kui neil õnnestub ka
lagunevas kapitalistlikus ühiskonnas
säilitada oma sotsiaal-majanduslik
võim, kui ei teki tingimusi, kus saab
võimalikuks sotsialismi võit, ja neist
tingimustest tähtsaim on tööliklassi
võime koondada omad jõud, asuda poliitiliselt
juhtima linna väikekodanluse
mässu ja sellega lahendada edukalt

epohhi ülesanne — võimu vallutamine.

Keegi ennakult ei või arvestada
kõiki neid lugematuid faktoreid, mil-
le summa ja vastastikune mõju lõp-
likult määrab, kas nende tingimuste
loomine on võimalik lähemas ajaloo-
lises tulevikus. Tööliklassi teadli-
kule, marksistlikule eelväele fata-
listlik pessimism on praegu veel vastu-
võtmatum kui fatalistlik optimism,
mis arvestab, et lõppeks „kõik kuju-
neb iseendast“, ja mis juhib kvie-
tismi. Sest fatalistlik pessimism
mitte ainult ei juhi loobumisele re-
volutsioonilisest aktiivsusest, ta toob
halvemal: loobumise asetamast päe-
vakorda seda algülesannet, võimu
vallutamist proletariaadi poolt, mil-
les liig silmnähtavalt on ainus pääs-
miselootus, enam veel, ta juhib ar-
vatavate pääseteede otsimisele —
ühe-või teisekujulisest kompromis-
sist valitseva kapitalistliku kodan-
lusega kuni fašismivastase sõjani —
mis võivad ainult kiirendada kapita-
lismi loodud tsivilisatsiooni hukku-
mist ja teha proletaarne sotsialism
aktiivseks osaliseks selle hukkumise
ettevalmistamises. Proletaarse eel-
väe ülesanne, mille sunnib talle päe-
le Saksa katastroof, on hoopis teine.
See on selles, et selgitada põhjused,
mis on takistand tekkimast tingi-
musi, mis on vajalikud kapitalistli-
ku süsteemi kriisi muutmiseks sot-
sialistliku võidu proloogiks, ja selle
seletuse alusel leida tõelikkusest
faktorid, millele võib tugeda ja
peab tugema, et need põhjused kõr-
valdada, või, väljendudes ajalooliselt-
konkreetset, kukutada fašism Sak-
samaal ja takistada selle arengut
neil maadel, kus ta veel ei ole saa-
vutand võitu või kus ta on alles eos.
Sellest vaatekohast peab olema ar-
vustusealune sotsialistlike parteide
kogu strateegia ja taktika ning küsi-
mus proletariaadi suhtumisest väi-
kekodanlusele ja selle liikumisele.)*

*) Selles artiklis jätan kõrvale
proletariaadi lõhenemise, mis, nagu
olen pidand näitama juba mitu kor-
da, mitte ainult pole halvand ta omi
jõude, vaid on takistand tal saamast
külgetõmbepunktiks väikekodanluse

Mis määral sotsialistlik liikumine propagandaringist muutus jõuks, mis on suuteline enesele asetama ja proletariaadi huvides lahendama ka otseselt praktilisi ülesandeid, ta arvestas alati nende praktiliste sammude saavutamiseks ka teatud poliitilist koostööd töölisklassi ja linna ning maa väikekodanluse vahel. See koostöö saavutati liberaalsete, demokraatlike, radikaalsete jne. parteide abil, kes tugesid väikekodanliste valijate teatud kihtidele. Nende parteide toetusel sotsialistidel õnnestus saavutada parlamendiarreenil tunduvaid poliitilisi, kultuurilisi ja isegi sotsiaalseid reforme, — tõsi, mis kunagi ei vastand täielikult ta nõuetele kuid mis oma üldsummas käisid nende nõuete joonel, mis tõstsid töölisklassi materiaalseid ja kultuurilisi taset ning löid ikka soodsama pinna ta organiseeritud vabastus võitluseks.

Selle toetuse kindlustamiseks sotsialistid mõnigi kord toetasid omalt poolt ja isegi püstitasid mitte ainult neid poliitilisi ja kultuurilisi nõudeid, milles väikekodanliste masside huvid saavad kokku proletariaadi huvidega, vaid ka rea nõudeid maksu-, krediidi- j. m. poliitikas, mis vastasid linna väikekodanluse ja talupoegade huvidele — neis piirides muidugi, millistes need nõuded ei ole vastuolus kapitalistliku ühiskonna arengu progressi üldsäadustele. Selle taktika edesises arengus sotsialistid kõikjal jõudsid ka oma „programmide“ (eriti — maaprogrammide) ehitamisele, mis olid arvestatud väikekodanliste kihtide huvide kaitseks ja nende tõmbamiseks — kui mitte sotsialistlikku parteisse, siis vähemasti valijate hulka. Kui jätta kõrvale

ja talupoegade „kapitalismivastases“ mässus, veel enam — on võtnud talt võimaluse hoida klassiliikumise ideelistes raamides oma klassi tunduvaid kaadreid, kes on degradeerunud kestvas ja lootusetus töötaolus. Proletaarse löhe kaotamine jääb sotsialistliku strateegia ja taktika pääülesandeks, mille lahenduseta vaevalt võivad olla lahendatud edukalt ka teised ülesanded.

need „äärmused“ ja illusioonid, mis paratamatult tekkiisid sellel teel mõnes sotsialistlikus ringis ja ähvardasid moonutada partei klassilaadi, siis nende programmide mõte oli selles, et teha väikemajanduse paratamatu hukkumise protsess kõige vähem valusaks ta kandjaile, valmistada päämiselt igalaaadilise ühistegevuse soodustamisega — nende tulevat „sissekasvu“ sotsialistlikesse majandusvormidesse, vallutada enamik valijaid ja, lõppeks teha võimalikuks parlamentlik võimusiirdumine sotsialistide kätte ja kapitalistliku majanduse pikaline, rahulik muutumine sotsialistlikuks.

See viimne tee, millel töölisklassi partei võtab endale oma väikekodanliste „liitlaste“ huvide kaitsmise kapitalistliku korra raamides, on viind juba mõnel pool sotsialistlike „vähemusvalitsuste“, isegi enamusvalitsuste moodustamisele (Rootsi), kuid kuski pole andnud neile valitsustele võimalust astuda kuigi otsustavaile sotsialistlikele sammudele. Ja pärast Saksa katastroofi enam kui kunagi peab tunnustama põhjalikuks küsimust, mille *Vandervelde* asetas oma Pariisi kõnes 22. aastal „Marx'i enustustest“: „kui oletadagi, et töölisklass vallutab võimu ainult üldise valimisõiguse mehhanismi jõul, siis kas üldse on kedagi, kellele ei teki tõsisemaid kahtlusi ainult parlamentliku aktsiooni küündivuses ja rahliku siirdumise võimaluses kapitalismist sotsialismi?“ Kuid igatahes ei või olla nägemata, et kapitalismi struktuurikriisi kasvades ja teravnedes ikka enam hakkavad hävima poliitilise koostöö need vormid, mis alati on olnud ja praegu veel on valdavad sotsialistide praktikas ja milles kontrvahenditena väikekodanluse nimel esinesid kodanlik-demokraatlikud parteid.

Neil vormidel, mille aluseks on poliitilise ja kultuurilise programmi teatud ühtsus, mõnikord ka sotsiaalsete reformide ühine programm, oli ja on ajalooline põhjendus ja isegi õigustus, mis määral väikekodanluse rõhuv mass, kogu oma rahulolematuse juures kapitalistliku korra „üksikute külgedega“, jääb oma olemu-

selt — mitte ainult subjektiivselt, vaid ka objektiivselt — sotsiaalselt konservatiivseks kogu kapitalistliku süsteemi „eluproduksiooni“ suhtes, järelkult puuduvad kõik sotsiaalrevolutsiooni eeldused, ja proletariaadil on ainult poliitiliste, kultuuriliste ja sotsiaalsete reformide kättevõitmise ajalooline võimalus. Väikekodanluse sotsiaalne konservatism ses mõttes leiab poliitilise väljenduse, et tema poliitilisteks juhtideks osutuvad kodanluse ja kapitalismi ideoloogid, kes juhivad kodanlisi parteisid, olgugi demokraatlikke ja radikaalseid.

Kuid see seisund muutub sel määral, kui kapitalismi ikka suurenev struktuurikriis tõukab väikekodanluse mässu kapitalistliku korra aluste eneste vastu, olgugi mässu, mis ei omanda selgepiirdeist subjektiivset kaju. See mäss viib sinna, et linna väikekodanluse ja talupegade laiemad massid ei rahuldu enam ainult poliitiliste ja kultuuriliste reformidega, vaid nõuavad ka sotsiaalseid, maksureforme jne., et nad üldse minetavad huvi „osalistele“ saavutistele, et nad tormavad millegi, nende eneste poolt tumedalt tunnetatava, kuid radikaalse, „revolutsioonilise“ ühiskonnakorra murrangu poole. Ja just sellepärast nad taganevad siseimelt neist kodanlistest parteidest, kellega aastakümnete kestes neid on sidund sotsiaalne konservatism ja kellele, võib-olla, nad isegi inertsiiliselt hääletavad valimistel. Saabub „kriitiline“ moment — ja ühiselt selgub, et elavana sotsiaalsena jõuna need parteid, hoolimata hulgast saadikuist ja täitest kassadest, jäävad õhku rippuma.

Sellistel tingimustel sotsialistide püüe — ka ajaloo murrangu kriitilises perioodis samuti teostada oma püüet „liidu“ poole väikekodanlusega poliitilise koostöö teel kodanlik-demokraatlike parteidega (kas avaliku või salajase bloki näol, kodanlik-demokraatliku süstemaatilise toetamise või koalitsiooni kujul), nagu see teostus ühiskonnaarengu „orgaanilises“ epohhis, võib anda hoopis vastupidiseid tulemusi kui need, mille poole ta püüab. Dogmaatiline tammumine ajalooliselt vananend taktika teedel

võiks ainult teha proletaarsete sotsialismi väikekodanliste masside seas kodanlik-demokraatlike parteide pankroti kaassüüdlasteks, lõigata teda ära tegelikult liidust nende massidega. See jätkaks need massid kriitilisemal, murrangulisel ajal, kui, eemaldudes ühest kaldast, kapitalistlikust, nad pol jõudnud veel teisele kaldale, sotsialistlikule, ja, võimetud oma sotsiaalse laadi tõttu iseseisvaks poliitiliseks kujunemiseks, nad jäävad veel niiöelda poliitilise „eikellegi“ asja seisundisse. See tõukaks neid kõige sellega petlikult kapitalismivastase fašistliku demagoogia rüppe ja sel teel valmistaks proletaarsete sotsialismi kaotust.

Kriitilistel, murrangulistel aegadel, nagu praegu elame üle, proletariaadi tõeline liit linna ja maa väikekodanlusega on võimalik ainult *revolutsioonilise* liidu näol; liiduna, mis ei ole piiratud osaliste reformide ja osasaavutiste raamidega, mis vastavad mõlemi klassi ühishuvisid, vaid mis kaatab kõik osasid ühise suure üldsihiga, mis tähendab selgesti kõigile, nii proletaarsetele kui väikekodanlistele massidele põhjalikku muutust kogu kaasaegse ühiskonna sotsiaalsete vahekordade süsteemis, kogu oleviku sotsiaalse püramiidi põhja pöörmist päale. Selliseks sihiks, mis tähendab praegu ühiskonda valitsevate sotsiaalsete jõudude kukutamist ja praeguste sotsiaalsete allkordade ülesminekut sotsiaalsel trepil, ja mis sellepärast suudab kindlustada proletariaadi liitu väikekodanluse ekspluaateeritavate ja rõhutavate kihtidega fašismi löömiseks sääal, kus see juba on jõudnud võimule, ja ta võidu ärahoidmiseks sääal, kus ta alles on kasvu seisundis, võib olla ainult *töölisklassi* kui kogu töötava ja ekspluaateeritava rahvaenamiku esindaja ja avaldaja *võimuvallutamise*.

Võimuvallutamise ülesande asetamine töölisklassi poolt asetab samal ajal päevakorda küsimuse demokraatiast ja n. n. „proletariaadi diktatuurist“ või täpsemalt demokraatia parlamentlikest vormidest ja töötava enamiku demokraatliku valitsuse diktatuurivormidest. Kuid see päättükk vajab vaatlust eriti. Siin tar-

Sotsialism, kodanlik riik ja demokraatia

Ühe kõne kokkuvõte

1.

Sotsialistliku partei aktsioon on suunatud kodanliku riigi vastu, kuna kodanlik riik on klassiriik. Ta sihib selle riigi hävitamisele, ega püüa säilitada mõnda osa sellest. Revisjonismi ümberlukkamine meetodilt ja tehnikalt; sissetungimine riiki ja tegelik kaastöö demokraatliku riigi funktsioneerimises tuleb asendada töölisklassi võitlusega võimu pärast, mis on vajalik abinõu kodanluse majanduslikuks ekspropriatsiooniks (= kodanluse majandusliku võimu kaotamiseks).

See on: alaline võitlus kodanliku riigi vastu ja taandumatu opositsioon kodanlikule klassile ja riigile, mis on abinõuks kodanluse käes.

Tegelikult modern riik on ikka enam ja enam kodanlik riik, klassiriik. Selles on tema põhiline ja kustumatu iseloom. Ajal, kui majandus-

lik režiim saab selleks, mis ta tõeliselt on, riik säilitab ülalkirjeldatud iseloomu. Niisugune on lahutamatu ühendus majandusliku režiimi ja riigi vahel. Riik on legaalse sunnivõimu mõjualune kodanluse teenistuses. Moodsas riigis, riigivõimu haripunktil, kapitalism saab abinõuks riigi käes ja tema eraomanduseks.

Kõiki riikliku aparaadi rattakesi (õiguslikke, rahanduslikke, kohtulisi, sõjalisi, majanduslikke, hariduslikke) juhitakse kapitalismi poolt.

Sellele vaatele riigist väidetakse nüüd vastu sotsialistide eneste rida-dest. Toonitatakse eriti, et modern riik, kui ta on demokraatlik vabariik ja põhjeneb rahvavalitsuslikul korral, ei ole enam klassiriik, või vähemalt tema klassiiseloorn on tunduvalt vähenend. Moodne riik sellisel demokraatlikul arenemiskäigul saaks nagu mingiks neutraalseks alaks,

vitseb märkida, et töölisklassi võim kui võim, mis muudab sotsialistlikuks kogu ühiskonna majanduse, on mõeldav ainult võimuna, mis on rajatud demokraatia valitsusele töötava enamiku seespool, kelle huvides teostatakse sotsiaalse majanduse uuestihitamine ja sellepärast kogu halastamatuse juures suurkapitalile ja suurpõllumajandusele, selle uuestihituse käigus ometi kõrgeimal määral arvestab ka selle enamiku huvisid, vabu tahteavaldusi ja isegi eelarvamusi. Mitte „teadliku“ vähemiku vägivallaga „ebateadliku“ enamiku üle, vaid ainult kapitalismi küpsuse või üliküpsusega teatud maal, mis avaldub mitte ainult ühiskonna tehnikas ja ökonoomikas, vaid ka ta töötajate hulkade kultuuris, teadvuses ja psüühikas, võib ainult olla määratud ühiskondliku majanduse ja kõigi ühiskondlike vahekorjade sotsialistliku ümberehitamise tempo.

□

Pöördudes artikli lõpus selle alguse

juurde, peab meenutama, et eelpool öeldu ei tohi olla mõistetud dogmaatiliselt ega abstraktselt. Nii üksikute maade arengupind kui sotsiaalsete jõudude ajalooliselt kujunend vahekorrad ning fašistliku hädaohu aste on mitmesugused. Seepärast ei ole mõeldav anda valmis taktikalisi retsepte, mis kõlbaksid ühtlaselt kõigi maade kõigiks situatsioonideks. Kuid meie ajal ükski maa ei arene isoleeritult kogu muust maailmast. Kõik nad oma arengus on seotud üksteisega rahvusvaheliselt. Sellepärast ainult rahvusvahelises mõttokavas võivad olla mõistetavad meie epohhi põhitendentsid. Ja nende tendentside määratud peab olema kogu rahvusvahelise sotsialismi kõigi sotsialistlike parteide põhiline strateegiline joon. See joon tugeb töölisklassi võimuvallutamisele. Kas töölisklass valutab võimu või maailm hukub porri ja verre, veereb vastu kuulmatule katastroofile, mis ei halasta ühegi maa üle.

mida töölisklassil oleks võimalik okupeerida. Riik saaks plastiliseks ja painduvaks aineks, mida sotsialistlik partei ja töölisorganisatsioonid võiksid kujundada ja vormida.

Selle vaate aluseks on meetodi ja taktika revisjonism. See ei tegele enam võitlusega riigi vastu, mis on kodanliku klassi võimutsemise- ja sunniorganiks, ta ei püüa enam hävitada kodanluse riiklikku aparati, murda riigi kondikava, kapitalistliku võimu alustuge. Ei, sotsialistlik aktsioon teeks pingutusi, et lihtsalt haarata oma kätte üht osa riigist, sisse tungida riiki, okupeerida tähtsamaid riigi funktsioone.

See sissetungimise meetod viib loomulikult sotsialistide osavõtuni valitusest, mis saab normaalseks meetodiks, et suurendada sotsialistide osa riigis, administratsioonis jne.

Kuid see vaade moodsast riigist on tõepoolest mõistusevastane ja kogu see revisjonismgi oma tagajärgedega variseb kokku tõsielu tõenduste all. Moodne riik ei arene demokraatliku, vahekohtulise, reguleeriva riigi tähenduses ega ole tasakaalus abinõuks majanduslikus elus, vaid kapitalismi püüde tõttu diktatuuri poole riik osutab tugevnevat klassiiseloому ja on kapitalismi teenistuses seisev organ. Modern poliitiline riik on täiuslik sunniorganism. Moodne majanduslik riik on kapitalistlike jõudude allaneelatud instrument, on kapitalismi soodustaja ja tema vastutaja. Kapitalistlikud jõud on tihedasti ümbritsenud riigi, millel ei ole enam neist eraldi autonoomset elu ja mis on sõltuv pankade hegemooniast (ülemvalitusest).

Sellest järgneb, et sotsialistliku partei aktsioon peab olema kõigepäält võitlus riigi vastu, ja tema sihiks kodanliku klassiriigi hävitamine. Ei ole tõesti aeg asendada võitlust riigi vastu võitlusega ühe riigiosa vastu ega võitlust võimu pärast sissetungimise ja koostöö meetodiga.

Kodanliku riikliku aparati hävitamine või eksperimendina isegi hiljutised revolutsioonilised liikumised on hädavajalised, ja võitlus võimu pärast ühes kodanluse eksproprieeri-

misega (= kodanluse valmistusvahendite võõrandamine) ning kodanliku klassi kui niisuguse likvideerimine on sotsialistliku aktsiooni kaks olulist printsiipi. Ja sel võitlusel võimu pärast on vältimatu siht: proletariaadi diktatuur, periood, mille kestel töölisklass üksi, teiste klasside eemaldamisega, kasutab poliitilist võimu, kaotades kapitalistide eesõigused, millel baseerub klasside olemasolu. See periood lõpeb tõelise demokraatiaga, sotsialistliku demokraatiaga, mis on klassidetu ühiskond, mis tunnustab ainult vabu ja üheväärseid inimesi.

2.

Sotsialistliku partei aktsiooni sihiks on kapitalismi kaotamine ja sotsialistliku ühiskonna ülesehitamine. — Doktrinaarse revisjonismi ümberlöökkamine, selle asendamine organiseeriva kapitalismi poolt kaasatoodud majandusliku demokraatia ja ühiskondliku uuskapitalismi sotsialistliku produktsiooni, vahetamise ja jaotamise süsteemiga.

Nüüd on tarvis täpselt määratella sotsialistliku partei tõelist suunda.

Sotsialistlik aktsioon tahab võidelda kapitalismi hävitamise ja sotsialismi ülesehitamise eest, see on kapitalistliku kasu täielise kõrvaldamise eest, majanduslike varade ühiskonnastamise ja õiglase jaotamise eest, tööliste õiguse eest kogu tema loodud varade väärtusele.

Kuid ka siin tekib ja levib revisjonism. Võitluses sotsialismi eest tahetakse võitlust asendada majandusliku demokraatiaga. Võitlus sotsialismi eest näib mingi kauge ja kaotatud ideaalina. Võitlus majandusliku demokraatia eest paistab palju „realistlikumana“.

Kuidas seletada seda perspektiivivahetust? Samuti kui moodsa riigi demokraatlik arenemine on võimaldand revisjonistliku meetodi ja taktika õitselepuhkemise, mis püüab tõugata kõrvale klassiriigi hävitamise sissetungimisega demokraatlikku, vabariikliku, rahvavalitsuslikku riiki, samuti kapitalismi areng, tuues kaasa kapitalismi uutes vormi-

des: produktsiooni organiseerijana ja ratsionaliseerijana on võimaldand selle sügavama revisjonismi, mis tõrjub kõrvale võitluse sotsialismi eest majandusliku demokraatia progressiivse ülesehitamisega.

Moodsa kapitalismi areng on loond suuri illusioone. On peetud võimalikuks, et kapitalism võib olla reguleerijaks, tasakaalustajaks, et ta suudab kõrvaldada majandussüsteemi sisemisi vastuolusid ja üle saada kriisidest.

On usutud, et varade valmistamine tööstusliku tehnika täienemisega suudaks üldise palgakõrgendusega ja turgude laiendamisega kaasa tuua üldise häaolu ja õnne. Kapitalism organiseerijana ja ratsionaliseerijana areneb sotsiaalseks uskapitalismiks ja majanduslik demokraatia võiks muaneda selles sotsiaalse uskapitalismi raamistikus.

Niisuguses süsteemis vahetuse- ja produktsioonivahendite sotsialiseerimine tooks kaasa täielise õigusliku ja moraalse ümberkujunemise, ning seega võrdsed, patronaalsed töölisnõukogud võiksid kontrollina võtta osa asjaajamisest ja kasusaamisest.

Töölisklassi ja ametiühingute kaastööga võiks tekkida terve hulk uusi institutsioone: nii proletariaat saaks üheks osaks kapitalistlikus ühiskonnas, mille alused on tema käes. Põhiliselt ei ole kõik see aga muud kui sotsialismi vigastamine ja töölisklassi kohaldumiskatse kodanlikus korras.

Uusrevisjonism on löödud surnuks sama organiseeriva kapitalismi, sotsiaalse uskapitalismi pankroti poolt. Ja tagajärgede kaudu majanduslik demokraatia kapitalistliku režiimi raamistikus on näidand kogu oma kindlusetust.

Organiseeriv ja ratsionaliseeriv kapitalism, olles kaugel sellest, et parandada majanduslikku anarhiat, on suurendand vaid selle väljendusvorme ja vastuvaidlematult süvendand ühiskonnakorra kriise. Sotsiaalne uskapitalism on sunnitud olnud alistuma palju toorema ja klasside egoismi poolt iseloomustatuma pääletungiva kapitalismi tagasitulekule. Asetatud vastamisi krii-

sigaga, mille ulatuses ja sügavuses ei ole kahtlust, kapitalism ei otsi muid kergendusvahendeid kui veel ülekohtusemate hoopide jagamine töölistele ja pääletungijale uus tarvituselevõtt töölisorganisatsioonide vastu, millistes just puutub tööliste majanduslik seisund. Kapitalistlik diktatuur saab päevpäevalt ikka enam tõeks.

Kõik see tõendab veel kord, et töö võidulepääs ei ole võimalik muul teel kui kapitalismi kaotamise kaudu, ja et majanduslik demokraatia kapitalistlikus süsteemis ei või olla sotsialistliku partei sihiks.

On olemas ainult üks õige demokraatia — sotsialistlik demokraatia, see on ühiskonnakord, kus klasside vastolud on kadund, kuna on kaotatud klasside eesõigused.

3.

Sotsialistliku partei jaoks on demokraatia võitlusevahendiks, aga mitte korraaks, kus valitseb sotsiaalne rahu ja klasside solidariit. — Demokraatia on soodsaim raamistik klassivõitluse intensiivistamiseks kodanliku riigi ja kapitalismi vastu.

Kuid on veel teisi põhjusi kestvaiks arusaamatusteks. On kindel, et sotsialistlik Prantsusmaa oma enamikus väidab, et sotsialistlik partei ja pahempoolsed kodanlikud parteid on demokraatia parteid ja et nad on seotud ühise demokraatia sidemega.

Sellest siis eksitused ja sügavad lahkarvamised.

Sotsialistlik partei näeb demokraatias võitlusevahendit. Demokraatia moodustab tema silmis kõige soodsama raamistiku kooskõlastatud klassivõitluse juhtimiseks. Demokraatias proletaarlik klassivõitlus harjutab endale tugevamat jõudu, võltsin-guta ja kõrvalekaldumiseta.

Rahvust ja demokraatias on Marx'i poolt juba ammu nimetatud kõige sündsamaks miljööks klasside aktiivsele.

Millekski muuks ei või sotsialistlik aktiivsus hinnata ei rahvust ega demokraatias.

On enesestmõistetav, et kodanlikud parteid ei näe demokraatias mingit

võitlusevahendit. Nende jaoks demokraatia on klasside rahustamise, sotsiaalse rahu, klasside kokkusulamise ja solidariteedi ühiskonnakoraks, millela oleks puudulik maksva korra tõeline tähendus.

Need on kaks vaadet, mis on põhiliselt erinevad, kui mitte öelda risti vastukäivad. Siiski, väljendus ja üldse see, mis tähistab demokraatlike parteisid, et eraldada sotsialistlikku ja radikaalset parteid, on kahe-mõtteline.

Öieti me säilitame demokraatiat, sest ta võimaldab tõelist ja täielikku klasside opositsiooni, kuna sellevastu autokraatlikus korras klasside aktsioon on takistatud kaalutlustega, mis ei ole just proletaarlikud: niisugustes olukordades on koalitsioonidel ja sidemesseastumistel liberaalsete ja demokraatlike parteidega oma olemasoluõigus, kuid siiski see takistab õiget klassipoliitikat, takistab selget kujutlust klasside vastuoludest ja nende vastuolude tagajärgedest.

Klassiaktioon demokraatia raamistikku määrab ära ikka selgemini ja selgemini opositsiooni kodanliku demokraatiaga. Demokraatlik kord võimaldab suurema jõuga põhilise ühtesobimatuse tekkimist, mis tugevneb moodsa kapitalismi arenguga, ja klasside aktsiooni vastastikkust intensiivsemaks muutumist.

4.

Proletariaadi diktatuur, kaugel sellest, et olla vastu demokraatiale, on vastupidiselt vältimatu vahend sotsialistliku demokraatia saavutamiseks, kuna see diktatuur, mille kestel töölisklassi poolt ülevõetud poliitilist võimu selle klassi poolt eksklusiivselt kasutatakse, moodustab vajalise revolutsioonilise etabi kodanluse majandusliku võimu hävitamisel. Proletariaadi diktatuur valmistab ette sotsialistliku demokraatia rööbastikku.

Lõpuks, üks teine kahemõttelisus, mis on hoolikalt püsind mitmed aastad, seab demokraatia vastu diktatuurile. Ka selle juurde peab andma seletuse. Valitsevate klasside diktatuur võib väga hästi väljenduda „demokraatlikult“.

Kodanlik demokraatia muidugi võimaldab kapitalistliku diktatuuri esinemise. Kodanlik demokraatia ja kapitalismi diktatuur on tihedasti ühendatud.

Meie arvame, et sotsialistliku demokraatia saabumine ei toimu ka ilma eelfaasita, proletariaadi diktatuurita. Proletariaadi diktatuur jätkaks poliitilise võimu võitlust töölisklassi poolt. See on vajaline, et majanduslikult eksproprieerida valitsevad klassid, et likvideerida kodanlus klassina, et murda vastupanu ja kindlustada julgeolek revolutsioonilisele tööle, mis peab viima välja sotsialistlikule demokraatiale, see tähendab klassideta ühiskonnale, ühiskonnale, kus klasside vastolud on hävitatud kapitalistide eesõiguste kaotamisega.

Proletariaadi diktatuur, millel on poliitiline võim, mis on juhitud töölisklassi poolt teiste klasside eemaldamisega võimu juurest, peab toetuma tegevale ja vabale töölisdemokraatiale, et hoida alal kogu oma jõudu.

Sel viisil proletariaadi diktatuur avab tee tõelisele demokraatiale, sotsialistlikule demokraatiale.

Kui kapitalistlik diktatuur leiab aset ja areneb kodanlikus demokraatias, proletariaadi diktatuur, võimaldades valitsevate klasside majanduslike eesõiguste hävitamise, koondab olulised tingimused sotsialistliku demokraatiale ülesehitamiseks.

5.

Üldised järeldused.

Klasside vastuolude kasvamise faktile toetuva sotsialistliku poliitika põhimõistete meeldetuletus.

Võime kokku võtta, tuletades meelde põhimõistest, mis moodustavad temas olulisema:

1. Sotsialistlik aktsioon on kõigepäält võitlus riigi vastu kodanluse riikliku aparadi hävitamiseks.

See ei ole võitlus selleks, et haarata oma kätte mõnda osa sellest riigist.

Riik jääb kõigepäält ikka klassiriigiks; selle klassiiseloome ei kahane

Aparaat on surnud — elagu liikumine!

Kontrevolutsiooni hoopide all on murtud Saksa tööliikumise raudne luustik, on jäljetult purustatud võimas organisatsiooniline ehitis. Sotsialistliku Internatsionaali suurim armeed on saand ränga kaotuse ja määratud likvideerimisele. Suuremaid riike Euroopas, vana kapitalistliku maailma tsentrumis, varustatud täiuslikemate produktsooni-vahenditega, on langend brutaalseima fašistliku diktatuuri rüppe, mida tunneb tänapäeva inimkond. Kuuskümmend miljonit inimest elab hirmsaimas orjuses. On purustatud kolme kuuga kõik, mida kolme generatsiooni töölised on saavutand seitsmekümneaastase võitluse ja organisatsioonitööga. Avalikust elust iga opositsioon on surmatud, iga toimingut, mis on suunatud režiimi vastu, ähvardab surm ja vangla.

vabariiklikus, demokraatlikus, rahvalitsuslikus riigis.

Igasugune riiki sissetungimise, kaastöö meetod, osavõtt kodanliku riigi praktilistest funktsioonidest, mis taotleb klasside vastuolude vähendamist, peab heidetama kõrvale.

Klassivastuolude kasvamine, mis vastupidiselt areneb kapitalistliku süsteemi tegevuses, toimub vastu moodsale riigile, kes saab ikka enam ja enam kapitalismi organiks ja tema teenriks ja kes järelikult peab hävitatama kapitalistliku võimu keskse peidukohana.

2. Sotsialistliku aktsiooni sihiks on sotsialismi saabumine, mitte aga majandusliku demokraatia organiseerimine kapitalistliku süsteemi raamistikus. Sotsialistlik aktsioon ärgu püüdku kohalduda kapitalismis, vaid tema sihiks on kapitalismi hävitamine ja ühiskonnakorras ülesehitamine, kus täielise võimu on vallutand töö. Majanduslik demokraatia eeldab klasside vastuolude pehmene-mist, mida sotsiaalse uskapitalismi süvenemine tugevasti eitab. Organiseeriva ja ratsionaliseeriva kapitalismi pankrot, mille kaasas käib uus

See on olukord, mille ees seisame. Ja see on küllalt tume, et igal sotsialistlikult mõtlejal ja tunnetajal hingamine peatub murest, milline saatus võis seista ees maailmasotsialismil, kui siin — oma vabaduse eest võitleva tööliikumise klassilisel maal, liisk on langend sotsialismi vastu nii hävitavalt. Aga see olukord pole siiski nõnda tume, et tulundusliku arengu säädusi teadev mark-sistlikult koolitatud sotsialist ei võiks näha uut, mis on tõusmas ja maks-vusele pääsmas tänapäeva poliitilistest kaosest.

Just natsionaalsotsialistliku valitsemise fanaatiline ainulikkus on see, mis peidab endas tema rusunemise tuuma ja tema episoodilise karilejooksmise tagatise. Sellel ainulikkusel kui noateral balanseeriv valitsemine määratseb amokijooksjana iga

kapalistlik ekspluateerimine kõigis vormides ja kõigis tööliste eluaval-dusis, vastupidi toob kaasa klassi-vastuolude teravnemine. Järeldus on siis, et kapitalismi kaotamine on ainus siht, mida peab taotlema töölis-klass. Muu tee on ainult kõrvalekal-dumine ja kõrvalepõiklemine.

3. Sotsialistlik aktsioon tarvitab demokraatia aktuaalseid jõude, kui ebakindlad ja mitterahuldavad need ka on, võitluseabinõuks, vahendiks klassivõitluse enda jaoks. Ta heidab kõrvale demokraatia sotsiaalse rahu, klassihuvide ühtluse ja solidaarsuse tegurina.

4. Sotsialistlik aktsioon viib reaalsele demokraatiale, sotsialistlikule demokraatiale proletariaadi dikta-tuuri kaudu, mis on vajaline eelfaas tööliklassi teel, kes sel viisil tarvitab saavutatud võimu, kõrvaldades valitsevad klassid, et need majandus-likult eksproprieerida ja klassidena likvideerida. Ainult siis, kaotatud klasside eesõigused, sotsialistlik ühis-kond, klassidetu ühiskond, moodustab tõelise demokraatia, sotsiaalse vaba-riigi.

teise maailmavaate vastu, omamata ise mingit kujutlust maailmast. Võitluses enda maksmapanekuks tõuseb ta äärmiste vormideni, põletab raamatuid tõepoolest lapselikus määramises, ajab minema kuulsad õpetlased ja arstid, kuulutab mõistuse asemel tundeid, toidab tundeid mõtetete lööksõnadega, ründab ametiühingute maju ja kirikuid, vangistab töölisljuhte ja vaimulikke, määrab üha poksivõitluse jumalikuks otsustamiseks raassi ja raassi vahel, lõpetab ringhäälingu edasiandmise, sest otsus langeb tema kahjuks, mängib rahaapostlit komöödia tasemele surrutud parlamendis ja teeb klounaadi maailmakonverentsidel, surub vastu seinale oma kodanlised liitlased ja sõlmib sõprussidemeid bolševismiga, rõhutab rahvus-, sotsialistliku“ revolutsiooni esikohta ja samal pilgul lasseb täita läbikäigumaksuga ettevõtjailt oma parteikassat, kargab ühest paradoksisst teise ja tunneb ainult üht tungi — hävitamise.

MENE, TEKEL, UVAR SIN!

Võitlus sotsialistliku liikumise olemise või mitteolemise ümber Saksamaal toimub täiesti teissugusel viisil ja organisatsioonilisel alusel kui see, millel partei seisib viieteistkümmend aastat nüüd kukutatud vabariigis. Ka Sotsialistlikule Internationaalile ja sellega liitunud parteidele on saatuslik tähtsus, kas Saksamaal vormeerub küllalt kiiresti *proletariaadi eliit*, kes kasutab meie kogemused, jõuab *revolutsioonilise otsustajõuga* sellele uuele platvormile. Palju enam kui küsimus, kes asub juhi kohal, on otsustava tähendusega, kas partei vaimsed jõud suudavad veel murda küll juba suurelt osalt purunenud, aga paljudes päädes siiski veel pesitsevad illusioonid ja nõnda luua vajaline uus platvorm.

Kui kole ei olegi keelatud partei ja selle funktsionäärade osa saatus nüüd, kui kohutavalt koormab kalmisturahu, igasuguse opositsioonilise partei puudumine Saksamaal, Hitleri ainulikkuse fanatism on õmeti toond ühte: *selgust!*

Selgus tulnuks küll varem või hiljem kindlasti, aga vahepääl võinuks areneda mädanemisprotsess, mille

mürgised aarud tõusnuksid kaugelt üle Saksamaa piiride väljaspoole ja ähvardanuksid rängalt kompromiteerida kogu sotsialismi ideed. Kujuteldagu kord, mida kõike Wilhelmstrasse sadistlikud näitejuhid veel võinuksid teha sotsiaaldemokraatliku esindusega parlamendist; mõeldagu ainult, kui laastavalt Göring'i nuudi armust „Vorwärts“ mõjunuks sotsiaaldemokraatlike tööliste võitlustahtele; tuletatagu meelde, kuidas iga klassiteadliku proletari hinge põletav 1. mai teotus juhtivate ametiühinglaste poolt tõlgitseti „ühedõigustluse ajalooliseks teoks“; vaadake vaimus veel kord 17. mai riigipäeva istungile, mis on mustim päev uhkes Saksa töölisliikumise ajaloo, ja teie näete selgesti kuristikkku, kuhu kuulsusrikas partei ähvardas kukkuda. Siis alles võite mõta, kui väärtuslik see Hitleri loodud selgus on sotsialistlikule maailmale võitlusesse kogu maailma kontrrevolutsiooni vastu.

Aga just sellepärast, nagu kahjuks tihti vabariigi ajaloo, et *vastane* sunnib meile päälle selguse, on vajaline terav enesekriitika. Oleks ebaõiglane seda rühma teha moraalset vastutavaks oma tegevusi viisi eest 17. mail samal ajal konstateerimata, et väiksema kurja poliitika, mille viimase ja vastuolulise piiri tõmbas see rühm 17. mail, oli õmeti 1918. aastast päälle partei juhtmõte. Need seltsimched 17. mail rippusid tugevaimalt aparaadi kammitsas, mis oli kasvand üle nende pää ja saand eesmärgiks omaette, nad pidasid tühje mandaate tähtsamaks kui hulkade usaldust ja neil polnud jõudu lahti lüüa aparaadi kurbadest jäänustest, hoidmaks puhtana liikumise ja idee. See on kauges tee 1918 kuni 1933-ni, eksimuste ja vigade tee, vastutust siin peab kandma kogu Saksa tööliklass. Mis ta praegu kannatab, on ta oma pattude kohutavalt raske süü, alates lõhenemisest kuni viimase kapituleerimiseni. *Meie* ülesanne on kriitika noaga avastada selle arengu lõikekohad, kus kompromisist ja jõuetusest sündis tänane kaotus: verine vennasõda revolutsiooni keskel, mis löödud vaenlasele võimaldas

Rahvusvaheline või rahvuslik sotsialism

Kellelegi, kes on lähedalt tuttav Prantsuse töölisklassi mõttelaadiga, ei võind alla mingeid kahtlusi selles, millise otsuse teeb Sotsialistliku Partei 30 kongress, mis toimus nelja päeva kestes (14.—17. juulil) Pariisis.

Partei ja selle parlamendiesindajate vahelisele konfliktile pühendatud vaidluse lõppesid parentiiva täielise kaotusega, kuna parentiib moodustab parteis ainult mõjutu ja alatasa väheneva vähemiku.

Resolutsioon, mis tunnustas hääks eelarve poolt hääletand parlamendisaadikute toimingut, kogus ainult 752 mandaati, s. o. pisut enam, kui kuueküliku kongressi (see vool kaotas Avignon'i kongressist pääle, kolme

kuu kestes, 173 mandaati). Vastuoksa, kolm resolutsiooni, mis mitmesugustes väljendustes ja mitmesuguses teravuses mõistsid hukka need parlamendiliikmed, sai kokku 3.282 mandaati*).

Kongress lükkas tagasi äärmise ettepaneku, mis nõudis parteidistsipliini korduvate ja demonstratiivsete rikkujate parlamendiliikmete väljaheitmist parteist. Neile anti uus võimalus parandada oma poliitilisi vigu. Kuid mõõdukaimgi neist kolmest resolutsioonist kriipsutab alla, et süüdlased alistamatuses par-

*) Täpsemalt: äärmine-vasem 104, vasem (Paul Faure j. t.) 2.197, tsentrum (Longuet j. t.) 981. Toim.

ennest õige kiiresti kindlustada tähtsamais positsioonides; loobumine revolutsioonilise võidu kasutamisest Kapp'i-mässu allasurumise järel, kui kolmveerand Saksa rahvast pooldas üldstreigiga teravaid vahendeid; sotsialistlike vabariikide Saksi ja Tüüringi vallutamise vastupanuta päält vaatamine 1923. a., mis leidis omale valus-ironilise analoogia riigipöördes Preisi vastu 20. juulil 1932; 1928. aasta hiilgava valimisvõidu arusaamatu raiskamine inetu soomusristlejaaffääriga, mis uuristas partei põhjani — need kõik on osad taktikast, mille nüüd peab kandma hauda.

TÖÖLISKLASS VALITSEMISE POOLE

„Ei saa olla tõelist demokraatiat töölisklassi valitsemata!“ „Ei saa olla tõelist demokraatiat sotsialismita!“ Nii kõlavad „Neuer Vorwärts“ võitlushüüde juhtlauseid, need on põhimõtted, mille tunnustamise pärast opositsioon on võidelnud parteis poolteist aastakümnet, need võivad saada nüüd alusmüüriks, millele tõuseb uus võitlev partei. Iga demokraatia, mida töölisklass ei määra otsustavalt, pöörduv reaktiooniks. Iga koalitsioon, mis ei oska jõust luua uut jõudu, on kasuks vas-

tasele. Iga kodanlus loovutab meelsamini terve riigivõimu fašismile, kui täidaks töölisklassi võimunõude, purunegu seejuures ka omad kodanlikud organisatsioonid.

Ja see on pikk tee Saksa riigipresidendi Ebert'i toolilt Sotsiaaldemokraatliku Partei emigratsioonini, ja selle tee ääres lamavad lugematud purunenud illusioonid.

Liikumine ei sure aparaadiga. Aparaadid võib purustada, liikumine on surematu, niikaua kui ta mõte pole teostund. Mis enam ei funktsioneer, see on aparatuur. Iga juhtimine, kus ta ka ei asuks, on ruumiliselt eraldatud võitlevaist inimesist Saksamaa sisemuses. Aparatuur ja valitsemine on kaduvad mõisted. Need, kes seespool praegu algavad võitlust, hülgavad need mineviku asjad ainsa käeliihtusega. Inimesed, kes ei pelga surma ega vanglat, on üle kasvand igast aparaatlikust eestkostmisest. Iga katse neid mõjustada vanade vahenditega viib naeruväärsuseni. Kunagi pole enam kui nüüd Saksamaal, Karl Marx'i sünnimaal, saand tõeks sõna, et töölisklassi vabastamine võib olla ainult töölisklassi enda töö.

Kui kaua see kestab? Me ei küsi seda. Me teame, et võidame. Me lööme sekka!

tei ja selle keskasutiste otsustele asetavad enese väljaspoole partei ridu. Kongress andis sel viisil viimse hoia-tuse...

Reformistid ei unusta kunagi van-duda truudust kodanlisele demokraa-tiale. Kuid just nemad rikuvad sise-parteilise demokraatia ülimalt sää-dust — alistumist enamikule. Nende väljakutsuv käitumine kongressil ja demonstratiivsed parteivastased tea-daanded, mille nad avaldasid kohe pärast kongressi kodanlikes ajakir-janduses, ei jäta kahtlusi selles, et palja terapeutikaga, ilma kirurgia vahelesegamiseta, Prantsuse sotsia-lism ei saa hakkama.

Ometi kongressil täielikus üksmee-les toimind Paul Faure'i ja Léon Blum'i „kõhklev“ poliitika on seleta-tav ja õigustatav sellega, et see poliitika asetab kogu proletaarse üld-arvamuse ette need, kes on päris-süüdlased kuritahtlikkuses sotsialist-liku liikumise vastu. Ei ole kahtlust selles, et paljud parteiliikmed, kes andsid hääled parempoolsele resolut-sioonile, loobuvad lõhestajaist. Üldse on õigem mitte kõnelda lõhest, mis ähvardab meie parteid, vaid ainult parlamendisaadikute ühe rühma lah-kumisest, kes ei suuda viia enesega kuigi laialist parteimassi: nendega lähevad päämiselt liikumise kõige vähem väärtuslikud elemendid, kes on seotud parlamentlike latvadega valimishuvide, tulude ja intriigide kaudu.

See ulatus, mille omandasid kong-ressi vaidlused, võib ainult soodus-tada partei ideelist konsolideerumist. Kui juba vaidlusi parlamendi taktika küsimustest avastas teravad ja ras-kesti lepitatavad vastolud, siis mõne parentiiva esindaja kõned avastasid ületamatut kuristiku doktriini ja ideo-logia alustes. Kongress on sel viisil kõige halastamatuma eneserevidee-rimise ja enesekriitika juhuseks.

Parempoolne vool on kaitsnud ikka sellist poliitikat, mille järgi sotsia-listlik partei muutuks paratamatult kodanlik-demokraatliku soo orgaanil-seks osaks. See oli sotsialistliku, väi-kekodanliku oportunisti prantsuslik

erilaad*), mis unistas kordkorralli-sest, rahulikust, kriisitust poliitilise demokraatia muutmisest sotsiaalseks demokraatiaks.

Võiks olla mitmesuguses arvami-ses sellesuunalise sotsialismi süga-vusest ja ehtsusest, kuid selle demo-kratism, kiindumus rahvavalitsuse elementidesse ja isegi selle väljsvor-midesse (parlamentarism, legaalsus iga hinna eest j. m.) ei paistnud tek-itavat kahtlust. Prantsuse sotsiaal-ne struktuur oli hääks pinnaks sellele possibillismile ja reformismile.

Ometi pärastsojane areng õnes-tas ühel maal teise järele alused. millel püsis väikekodanluse, keskkih-tide ja talupoegade hüvang. Kriisi raskete veskikivide surutud, need kih-id minetasid endise majandusliku stabiilsuse ja sellega ka oma demokraatliku ideoloogia. Nad sattusid rahvussotsialistliku demagoogia ohv-reiks, demagoogia olles suunatud nii proletaarse sotsialismi („marksismi“) kui suurkapitali („juudi“) vastu.

Väikekodanlike demokratismi vide-vik avaldus selgesti parlamendisaa-dikute Montagnon'i, Déat' ja eriti Marguet' kõnedes. Need paremsotsia-lismi esindajad, üllatavalt kogu kongressile (nende seas ka oma pool-dajaile) äkitselt osutusid vasemfa-šismi kuulutajajaks.

Valus on kirjutada neid ridu ini-mestest, kellega koos veel eile, hooli-mata taktikaerinevusest ja hõõrumis-est, peeti võitlust ühise vaenlase vastu. Kuid ärgem unustagem, et Millerand ja Pilsudski, Mussolini ja Mac-Donald samuti on olnud meie ridades. Loogilised järeldused, mis tehakse kongressil arendatud eeldus-test, viivad nende autorid pöörduma-tult barikaadide teisele poolele, töö-lisklassi ja sotsialismi vaenlaste sekka.

Oleks liialdus kinnitada, et need sõnavõtjad andsid lõpetatud 100%-se rahvussotsialismi platvormi. Kuid nende segased ja tihti täis sisemisi vastuolusid esinemised oli läbistatud

*) Kaugeltki mitte ainuprantsus-lik! Eesti sotsialistlikus liikumises on palju selliseid elemente — ja selle poliitika juhtivas osas! Toim.

kitsa *rahvustuse* vaimust, loobumise üldinimsuse kõrgeist traditsioonidest, millest aastakümnete kestes on eland ja hingand Prantsuse sotsialism ja mis olid eriti tugevad suurel Jaurès'il. (Mitte asjatult tema asutatud ajaleht sai nime „Humanité“: inimlus ja inimlikkus!)

Proletaarne sotsialism, mis tekkis huvi- ja sihiühtlase töölisklassi tõusuna ülespoole riigipiire, asendatakse praeguste Jaurèsikeste poolt haleda käperdisega, mis surutakse oma isamaa Prokrustese voodisse. Ja seda just momendil, kui isegi kaugelenägelikumaille kodanlistele poliitikuile (näiteks Caillot) on selge, et *rahvuslikku* väljapääsu majanduslikust ummikust ei ole ühelgi maal, et kriisi võib võita (kui võib) ainult *rahvusvahelise* kokkuleppe teel.

Rahvuslik sotsialism igatseb „kor-da“ ja „tugevat võimu“, mis asetatakse vastu vabadusele ja sotsiaalsele õigusele! Kuulutatakse välja deklasseeritud elementide „kapitalismivastane“ blokk, milles ei või olla kohta eneseteadlikule klassile, nagu on proletariaat. Nii ideoloogia kui fraseoloogia, otse piasjadeni, laenatakse Rooma ja Berliini arsenaalist. Nagu märkis üks Internatsionaali esindajaid kongressil, *Marquet'l* on juba peagu kõik, puudub veel... kasutoorili sotsialistidele.

Kongress võttis need „ilmutused“ vastu suurima meelepahaga. „Fašism“, „hitlerism“ olid peagu kõigi saadikute suus, kes avaldasid oma meelepaha. Kogu Prantsuse kodanline ajakirjandus, eraldamata parempoolset vasempoolset, nägi samuti selles „uussotsialismis“ tekkivat Prantsuse fašismi. Lõppeks Itaalia ja Saksa lehed tervitasid liigutavas üksmeeles ja piduliku vaimustusega oma uute seltsimeeste ja mõttekaaslaste esinemisi, kelles nad näevad marksismi, klassivõitluse ja kõigi töötajate rahvusvahelise solidaarsuse hauakaevajaid. Kui kellelgi veel võis olla kahtlusi uute „žirondistide“ (*Marquet* on Gironde'i parlamendisaadik) tõelises näos, siis kaja Alpi-de ja Reini tagant nende kõnedele, neile ulatatud Matteotti ja Stellingi

tapjate käed ei jäta paika kahtlustele.

Kas see *rahvustikult mõtlevate* Prantsuse sotsialistide jutlus (kogu nende intellektuaalsel ja vaimsel pagasil on ometi pitsat: *Made in Italy — Made in Germany*) võib meelitada Prantsuse proletariaati? Suuremeelseile tunnetele kalduv, temperamentne, kergleegitsev Prantsuse tööline võis astuda anarho-sündikalismi või enamluse eksiteele, mis paistis viivat sotsialismi ja ülemaailmse vunduse mäetippudele. Kuid jutlus, mis kutsub korporatismi „uue kesk-aja“ ning tsunftilise ummiku poole, kopitand „oma nurga sotsialismi“ poole, ei või arvestada edu maal, mis on teostand neli revolutsiooni.

Sotsiaal-bonapartism lõhkeb seebivullina, ja mälestus sellest säilib ainult mõne rikkiläind sotsialistliku eluloo kujul. *)

*) *Vahpүүл löhe näib toimuvat, kuid vähemal määral kui kardetud. 23 parlamendisaadikut arvatud 75 asemel on asund eriaktioonile eri programmi põhjal — kuid Marquet' resolutsioonid on selleski seltskonnas osutund... liig fašistlikeks! Toim.*

Kirjandus

Georg Kiser: Russland vor dem zweiten Fünfjahrplan Viin 1932, 143 lk.

See töö on Austria vabaametühingute ülesandel koostatud ja nende kirjastusel Liidu sekretäri Johann Schorsch'i eessõnaga ilmud käsitus Vene majanduslikust ülesehitusest. Nagu varem Otto Bauer, nii Kiser jõuab tulemusele, et Vene revolutsioon ei piirdund feodalismi jäänuste purustamisega, vaid ehitab üles ka sotsialistliku ühiskonna tähtsaid elemente. Täie õigusega autor ei võrdle Vene tööliste ja talupoegade olukorda Lääne-Euroopa vastavate klasside olukorraga, vaid tsaariaegse Vene elutingimustega, ja siin on saavutatud üsna suuri edusamme. Tõsi küll, esimese viisaastaku plaan on teostatud ja isegi ületatud rasketööstuse, elektrofiteerimise jne. osas, kuna puudujäägid on elutarvete produkt-sioonis, mille tõttu muidugi rahvas-

tiku keeldumised hääolust peavad olema suuremad. See aga pole seevõrra majandusplaani süü kui kapitalistliku maailmakriisi tõttu tekkind olukord, mille järgi väljaveetavate kaupade hinnad on langend enam kui nende kaupade hinnad, mida Nõukogude Liit veab sisse.

Maaküsimust käsitledes autor leiab, et ainult sunniviisil kunagi polnuks võimalik selline suurejooneline kollektiviseerimine, vaid kollektiivmajapidamiste asutamine pakkus küla vaesemaile, kuid ka keskmistele kihtidele majanduslikke paremusi. Et Vene — endise Euroopa viljasalve — linnades on puudus põllundusproduktidest, see ei tule toodetava viljalulga vähenemisest, vaid sellest, et Vene talupoeg tarvitab praegu enam kui tsaariajal. Vilja väljavedu tsaariajal oli võimalik suurmaapidamiste produktsioonist, kuna määratu hulk talupoegi tegelikult nälgis. Et olukord Venemaal võrreldes ennesõjasega on paranend, selle üheks teostuseks on rahvastiku hiigla juurdekaskv mitte sündivuse suurenemise vaid surevuse vähenemise tõttu (1000 elaniku kohta 16,9 surmajuhtu, enne sõda 28,6!)

Oma ülevaate lõpus autor näitab huvile, mis valitseb Euroopa organiseeritud töölisklassis Nõukogude Liidu ülesehitustööle, kuid ka sellele kaitsele, mida sotsialistlik töölisklass suudab pakkuda ähvardava sõjahädaohu korral. Raamat lõpeb uuendatud loosungiga Karl Marx'i parooli kõrval: „Proletaarid, ühinege igal maal!“ E. T.

Otto Leichter: *Ende des demokratischen Sozialismus?* Viini 1932, 40 lk.

Sellise küsimuse, kas praegu, kui Inglise töölisvalitsus on äpardand ja

Saksa sotsiaaldemokraatia ei ole suutnud vastu panna fašismi päälentungile, demokraatlik sotsialism üldse on veel võitlusevõimeline, asetab Otto Leichter oma brošüüri keskkohaks. Autor kinnitab, et demokraatlik sotsialism on saavutand suure tähtsusega võitused nii töölisklassi igapäeva parandamiseks kui oma positsioonide kindlustamiseks riiklikus aparaadis, aga, pimestatud neist saavutistest, Saksa sotsiaaldemokraatia ei märgandki, kui riigivõim libises ikka enam junkrute ja rahamagnaatide kätte. Ta pidas ikka veel junkrute riiki omaks ja kandis vastutust selle riigi eest, kompromiteerides demokraatliku sotsialismi mõtet.

Nii analüüsidest töölisklassi pärast sõjaste võitluse tulemusi, autor vastab oma töö lõpus:

„Demokraatliku sotsialismi lõpp? Ei, kirglik võitlus sotsialismi eest demokraatia abil ja selle kõikkülgse kasutamiseega.“ E. T.

LUGEJAILE.

Sotsialistliku teooria ja praktika ajakirja esimese katse on lõpnud „Sotsialistliku Võitluse“ esimese aastakäigu lõpuga. Vahepääl aineliselt kindlamale alusele süetud, ajakiri algab 1. novembrist oma uue aastakäigu endistel alustel. Oli ajakirja esimene aastakäik pinnaotsimine, siis järgmine aastakäik loodab kindlamaks kujunenuna täita vajaline koht, mis ajakirjal on Eesti tööliikumises. Sellel aastal otsustioonilise marksismi teooria mõistmist ja selle rakendamist tegelikku tööliikumisse ning hoida sidet rahvusvahelise sotsialistliku liikumisega.

SOTSIALISTLIK VÕITLUS, sotsialistliku teooria ja praktika ajakiri. Toimetus: Nigol Andresen, Ilmar Rebane, Erik Tuiman. Vastutav toimetaja Oskar Pärn. Väljaandja Kirjastusühing „Sõprus“. Ilmub Tallinnas 6 korda aastas. Tellimishind aastas 1 kroon 50 senti, poolaastas 80 senti. Toimetus ja talitus: Tallinn, V. Pärnu 31. — Postkast 367.

Kirjast. o.-ü. „Täht“ trükikoda, V. Pärnu mnt. 31. 1933.